

671

OPPDRAKSMELDING

Holdninger til ulv
En undersøkelse i Hedmark,
Østfold, Oslo og Akershus

Tore Bjerke
Bjørn P. Kaltenborn

NINA • NIKU

NINA Norsk institutt for naturforskning

671

OPPDRA G S M E L D I N G

Holdninger til ulv
En undersøkelse i Hedmark,
Østfold, Oslo og Akershus

Tore Bjerke
Bjørn P. Kaltenborn

NINA • NIKU

NINA Norsk institutt for naturforskning

NINA•NIKUs publikasjoner

NINA•NIKU utgir følgende faste publikasjoner:

NINA Fagrapport

NIKU Fagrapport

Her publiseres resultater av NINAs og NIKUs eget forskningsarbeid, problemoversikter, kartlegging av kunnskapsnivået innen et emne, og litteraturstudier. Rapporter utgis også som et alternativ eller et supplement til internasjonal publisering, der tidsaspekt, materialets art, målgruppe m.m. gjør dette nødvendig.

Opplag: Normalt 300-500

NINA Oppdragsmelding

NIKU Oppdragsmelding

Dette er det minimum av rapportering som NINA og NIKU gir til oppdragsgiver etter fullført forsknings- eller utredningsprosjekt. I tillegg til de emner som dekkes av fagrapportene, vil oppdragsmeldingene også omfatte befaringsrapporter, seminar- og konferanseforedrag, årsrapporter fra overvåkningsprogrammer, o.a.

Opplaget er begrenset. (Normalt 50-100)

NINA•NIKU Project Report

Serien presenterer resultater fra begge instituttene prosjekter når resultatene må gjøres tilgjengelig på engelsk. Serien omfatter original egenforskning, litteraturstudier, analyser av spesielle problemer eller tema, etc.

Opplaget varierer avhengig av behov og målgrupper.

Temahefter

Disse behandler spesielle tema og utarbeides etter behov bl.a. for å informere om viktige problemstillinger i samfunnet. Målgruppen er "almenheten" eller særskilte grupper, f.eks. landbruket, fylkesmennenes miljøvern-avdelinger, turist- og friluftlivskretser o.l. De gis derfor en mer populærfaglig form og med mer bruk av illustrasjoner enn ovennevnte publikasjoner.

Opplag: Varierer

Fakta-ark

Hensikten med disse er å gjøre de viktigste resultatene av NINA og NIKUs faglige virksomhet, og som er publisert andre steder, tilgjengelig for et større publikum (presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivåer, politikere og interesserte enkeltpersoner).

Opplag: 1200-1800

I tillegg publiserer NINA og NIKU-ansatte sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler, gjennom populærfaglige tidsskrifter og aviser.

Bjerke, T. & Kaltenborn, B.P. 2000. Holdninger til ulv. En undersøkelse i Hedmark, Østfold, Oslo og Akershus. – NINA Oppdragsmelding 671: 1-34.

Trondheim, desember 2000

ISSN 0802-4103

ISBN 82-426-1182-3

Forvaltningsområde:

Menneske-natur-studier

Man-nature studies

Rettighetshaver ©:

Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning

NINA•NIKU

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Redaksjon

Jostein Skurdal

NINA•NIKU, Lillehammer

Design og layout

Synnøve Vanvik

Sats: NINA•NIKU

Kopiering: Norservice

Opplag: 150

Kontaktadresse:

NINA•NIKU

Pressesenteret Storhove

2624 Lillehammer

Tel: 61 28 79 00

Fax: 61 28 79 01

Tilgjengelighet: Åpen

Prosjekt nr: 17254 Rovdyr og samfunn

Ansvarlig signatur:

Oppdragsgiver:

Norges forskningsråd

Direktoratet for naturforvaltning

NINA•NIKUs publikasjoner

NINA•NIKU utgir følgende faste publikasjoner:

NINA Fagrapport

NIKU Fagrapport

Her publiseres resultater av NINAs og NIKUs eget forskningsarbeid, problemoversikter, kartlegging av kunnskapsnivået innen et emne, og litteraturstudier. Rapporter utgis også som et alternativ eller et supplement til internasjonal publisering, der tidsaspekt, materialets art, målgruppe m.m. gjør dette nødvendig.

Opplag: Normalt 300-500

NINA Oppdragsmelding

NIKU Oppdragsmelding

Dette er det minimum av rapportering som NINA og NIKU gir til oppdragsgiver etter fullført forsknings- eller utredningsprosjekt. I tillegg til de emner som dekkes av fagrapportene, vil oppdragsmeldingene også omfatte befaringsrapporter, seminar- og konferanseforedrag, årsrapporter fra overvåkningsprogrammer, o.a.

Opplaget er begrenset. (Normalt 50-100)

NINA•NIKU Project Report

Serien presenterer resultater fra begge instituttene prosjekter når resultatene må gjøres tilgjengelig på engelsk. Serien omfatter original egenforskning, litteraturstudier, analyser av spesielle problemer eller tema, etc.

Opplaget varierer avhengig av behov og målgrupper.

Temahefter

Disse behandler spesielle tema og utarbeides etter behov bl.a. for å informere om viktige problemstillinger i samfunnet. Målgruppen er "almenheten" eller særskilte grupper, f.eks. landbruket, fylkesmennenes miljøvern-avdelinger, turist- og friluftlivskretser o.l. De gis derfor en mer populærfaglig form og med mer bruk av illustrasjoner enn ovennevnte publikasjoner.

Opplag: Varierer

Fakta-ark

Hensikten med disse er å gjøre de viktigste resultatene av NINA og NIKUs faglige virksomhet, og som er publisert andre steder, tilgjengelig for et større publikum (presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivåer, politikere og interesserte enkeltpersoner).

Opplag: 1200-1800

I tillegg publiserer NINA og NIKU-ansatte sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler, gjennom populærfaglige tidsskrifter og aviser.

Bjerke, T. & Kaltenborn, B.P. 2000. Holdninger til ulv. En undersøkelse i Hedmark, Østfold, Oslo og Akershus. – NINA Oppdragsmelding 671: 1-34.

Trondheim, desember 2000

ISSN 0802-4103

ISBN 82-426-1182-3

Forvaltningsområde:

Menneske-natur-studier

Man-nature studies

Rettighetshaver ©:

Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning

NINA•NIKU

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Redaksjon

Jostein Skurdal

NINA•NIKU, Lillehammer

Design og layout

Synnøve Vanvik

Sats: NINA•NIKU

Kopiering: Norservice

Opplag: 150

Kontaktadresse:

NINA•NIKU

Pressesenteret Storhove

2624 Lillehammer

Tel: 61 28 79 00

Fax: 61 28 79 01

Tilgjengelighet: Åpen

Prosjekt nr: 17254 Rovdyr og samfunn

Ansvarlig signatur:

Oppdragsgiver:

Norges forskningsråd

Direktoratet for naturforvaltning

Referat

Bjerke, T. & Kaltenborn, B.P. 2000. Holdninger til ulv. En undersøkelse i Hedmark, Østfold, Oslo og Akershus. – NINA Oppdragsmelding 671: 1-34.

På bakgrunn av den relativt intense debatten om ulv som har foregått på Østlandet ble det besluttet å utføre en undersøkelse om hva befolkningen i Hedmark, Østfold, Akershus og Oslo mener om at ulv etablerer seg innenfor disse fylkene. Undersøkelsen inneholdt spørsmål om grad av uro eller frykt, og om hvilken bestandsstørrelse og utbredelsesmønster for ulv som folk aksepterer. Det ble utført en lignende undersøkelse i Sverige i 1997/98, og har vi lagt vekt på å sammenligne holdninger i det svenske utvalget med utvalget på Østlandet. I alt 1200 personer fra fylkene Hedmark (162), Østfold (210), Oslo (383) og Akershus (445) var informanter. Disse ble intervjuet av NORFAKTA a/s (Trondheim) ved hjelp av telefon i siste uke av juni 2000. Spørreskjemaet følger som vedlegg til denne rapporten (vedlegg 1).

Resultatene viste at 36 % av utvalget uttrykte at de helt sikkert ville komme til å bli mer forsiktige med å ferdes i skog og mark dersom det var ulv i kommunen eller i nabokommunen. 25 % sa de var delvis enige i at de ville komme til å bli mer forsiktige, mens 38 % sa at de ikke ville komme til å bli mer forsiktige.

52 % svarte at de ikke i det hele tatt, eller i liten grad, ville være urolige for sin egen eller for familiens sikkerhet utendørs dersom det var ulv i kommunen de bor i. 31 % sa de ville komme til å være urolige i stor eller svært stor grad, mens 16 % uttrykte middels grad av uro. 52 % aksepterte ulv innen en viss avstand fra bostedet, 33 % gjorde det ikke. 65 % var helt eller delvis enig i at barna kunne leke ute akkurat som før; 31 % var helt uenig i dette.

Svarene på disse spørsmålene viser at omlag en tredjedel av befolkningen i området uttrykker stor grad av frykt for ulv i det området de bor i (hvis den er der, eller kom til å etablere seg der).

Av enkelte dyrearter som ble nevnt uttrykte folk størst frykt for bjørn og hoggorm, fulgt av ulv og løshund.

Når det gjelder holdninger til ulvens utbredelse i Norge, sa 30 % at de aksepterte ulv i hele landet, eller hvor som helst den måtte etablere seg. På spørsmål om bestandsstørrelse sa 11 % nei til ulv innenfor Norges grenser. 32 % ønsket flere ulver i Norge enn det er i dag, 25 % syntes dagens bestand er akseptabel, mens 9 % ønsket færre ulver enn det er i dag.

Sammenligningene mellom ulike grupper av svarere viser tre klare tendenser:

- Uro og frykt for ulv øker med økende alder: De eldste er mest redde, de ønsker at antallet ulv bør bli redusert, og de er de mest skeptiske til totalfredning av ulven.
- Det er en klar kjønnsforskjell i materialet: Kvinner uttrykker mest frykt, de vil redusere antallet ulv mer enn hva andre vil, og de vil i mindre grad enn menn totalfredning av ulven.
- Folk bosatt i by uttrykker mindre frykt og uro for ulv, og de aksepterer flere ulv enn de som bor i spredtbygde strøk.

Det er i tillegg to tendenser som er noe mindre markerte, men likevel relativt klare: Holdningene til ulv blir mer positive med økende utdanning, og de er mest negative i Hedmark og Østfold. En noe svakere tendens er at folk som har små barn er noe mer urolige og redde for ulv, sammenlignet med like gamle foreldre uten små barn. Men dette gjelder bare for folk bosatt i by.

Det er både likheter og forskjeller med holdningene som er funnet i Sverige. Ett fellestrekk ved det svenske og det østlandske utvalget er at gjennomsnittlig uro eller frykt i hele utvalgene er omtrent på samme nivå. Vi finner de samme forskjellene i de to landene mellom grupper inndelt etter kjønn, alder og utdanning. De eldre i Sverige er for eksempel omtrent like urolige for ulven som de eldre på Østlandet er. Dette tyder på at et vesentlig element i de negative holdningene til ulv utgjøres av folk som viderebærer motstanden mot rovdyr som var enda mer utbredt inntil for 10-20 år siden.

Det er store forskjeller i holdningsmønsteret mellom svensker og østlendinger bosatt i spredtbygde strøk. Mens holdningene på den svenske landsbygda ikke synes å være særlig forskjellig fra holdningene i mer tett befolkede områder i Sverige, er holdningene på landsbygda på Østlandet klar mer negative enn i bystrøk på Østlandet. Et lignende mønster finnes i Finland. Generelt sett gjelder at østlendinger i gjennomsnitt godtar klart færre ulv i Norge enn hva svenskene godtar i Sverige.

Det understrekes at en spørreundersøkelse som dekker et såpass stort område, og hvor gjennomsnittsverdier for ulike grupper gjengis, ikke utelukker betydelig lokal variasjon i holdninger til ulv.

Emneord: holdninger – frykt – ulv - Canis lupus.

Tore Bjerke & Bjørn P. Kaltenborn, Norsk institutt for naturforskning, Avdeling for naturbruk, Fakkeldgården, 2624 Lillehammer.

Abstract

Bjerke, T. & Kaltenborn, B.P. 2000. Attitudes toward wolves. A survey in Hedmark, Østfold, Oslo, and Akershus. NINA Oppdragsmelding 671: 1-34.

The recent increase in the grey wolf *Canis lupus* population in Eastern Norway has led to a relatively intense debate about the management of the species. A survey of attitudes toward wolves in four counties in South-eastern Norway was conducted, consisting of questions about fear of wolves, as well as the size and acceptable future distribution of grey wolves in Norway. The results were compared with a similar survey in Sweden in 1997/1998. A total of 1200 persons from the counties of Hedmark (n = 162), Østfold (n = 210), Oslo (n = 383), and Akershus (n = 445) comprised the respondents in this telephone interview study.

The results showed that 36 % of the sample expressed that they definitely would become more careful when walking in the fields and forests if wolves were living in the area. 25 % partly agreed to this, while 38 % said they would not become more careful.

52 % claimed that they would not at all, or to a small degree, become concerned about their own or their family's safety when being outdoors if wolves were living in the area. 31 % said they would clearly become concerned. 52 % of the sample accepted wolves within some distance (preferably more than 10 km) from their home, but 33 % did not accept this. 65 % agreed to the statement that «children may play outdoors as before», while 31 % disagreed to this statement.

These results indicate that approximately one-third of this representative sample expressed definite fear of wolves, should wolves establish themselves in the area, or if they already exist there.

In response to a list of some animal species, respondents expressed most fear toward the bear, followed by the viper and the wolf.

30 % of the sample accepted wolves anywhere in Norway, or wherever the wolves established themselves. Regarding the size of the wolf population in Norway, 11 % wanted an extermination of the species, 9 % wanted fewer individuals than we have today, 25 % were comfortable with the current population size, while 32 % accepted a larger population size.

Generally, women, the elderly, persons with short education, and rural inhabitants expressed a more negative attitude toward wolves, compared with other relevant socio-demographic groups. Parents with young children expressed more fear of wolves

compared to equally old parents without young children at home (applied only to residents in the city). When comparing the results of the analyses of the total sample from the Swedish survey and the present study in Eastern Norway, both similarities and differences appear. One commonality is that the degree of fear of wolves seem to be at the same level in both surveys; another is that the socio-demographic response patterns (as to gender, age, education) are similar in both countries. However, differences appear when the responses of rural inhabitants in Sweden and in Eastern Norway are compared: While attitudes among rural persons in Sweden generally do not differ significantly from the attitudes of urban persons, attitudes among the rural population in Eastern Norway are significantly more negative than the attitudes among urban Norwegians. Also, the preferred national wolf population as expressed by the total sample from Eastern Norway was much lower than the level expressed by the Swedish sample.

Keywords: attitudes – fear – wolves - *Canis lupus*.

Tore Bjerke & Bjørn P. Kaltenborn, Norwegian Institute for Nature Research, Division for Man-Environment Studies, Fakkeltgården, N-2624 Lillehammer, Norway.

Forord

Denne undersøkelsen er en del av prosjektet «Rovvilt og samfunn» (ROSA). Forskere fra Norsk institutt for naturforskning, Høgskolen i Hedmark, Norges Landbrukshøgskole og Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring har gått sammen om å undersøke både samfunnsfaglige og biologiske sider ved rovdyras eksistens i norsk natur. Undersøkelsen som presenteres her er støttet av Norges forskningsråd og Direktoratet for naturforvaltning.

Vi takker Norfakta Markedsanalyse AS i Trondheim for godt arbeid med telefonintervjuene, og førsteamanuensis Christer Thrane for verdifull assistanse vedr. statistiske analyser.

Lillehammer, desember 2000

Bjørn P. Kaltenborn
prosjektleder

Innhold

Referat.....	3
Abstract.....	4
Forord	5
1 Innledning	6
1.1 Undersøkelser i Norge	6
1.2 Svenskenes holdning til ulv.....	8
1.3 Enkelte andre undersøkelser	8
1.4 Bakgrunnen for denne undersøkelsen.....	10
2 Metode.....	10
2.1 Informanter og intervjuer.....	10
2.2 Analyser	10
3 Resultater	11
4 Diskusjon	17
4.1 Frykt og uro for ulv	17
4.2 Synet på bestandsstørrelse og utbredelse. .	20
4.3 Begrensninger ved bruk av spørreskjemaer	21
5 Litteratur.....	22
Vedlegg 1 Spørreskjemaet	23
Vedlegg 2 Tabeller.....	26

1 Innledning

I denne rapporten legger vi fram resultatene fra en undersøkelse av holdninger til ulv, slik de ble uttrykt innenfor representative utvalg av befolkningen i Hedmark, Østfold, Oslo og Akershus. Som teoretisk bakgrunn for resultatene ville det ha vært nyttig og interessant med en diskusjon av menneskers forhold til natur og dyreliv mer generelt, men det har vi ikke plass til. Vi viser i stedet til litteratur om dette: Decker & Goff 1987, Kellert & Wilson 1993, Bjerke 1994, Knutsen m.fl. 1998, Bjerke & Kaltenborn 1999. I denne rapporten begrenser vi oss til å sammenligne våre resultater med tidligere undersøkelser av synspunkter og holdninger angående bare en art, nemlig ulven.

1.1 Undersøkelser i Norge

Det ble utført en undersøkelse av holdninger overfor ulv, jerv og bjørn i Norge i 1987 (Dahle 1987) i et landsomfattende, representativt utvalg på 1000 kvinner og menn over 15 år. Over 80 % ønsket å beholde be-stander av bjørn, jerv og ulv i Norge, men 5 % ville fjerne bjørnen, 8 % ville fjerne jerven, og 12 % ville fjerne ulven. I alt 44 % ville beholde ulvebestanden slik den var på undersøkelsestidspunktet, 24 % ville øke bestanden, og 13 % ville redusere den. 51 % ville beholde dagens bjørnebestand, 15 % ville øke den, og 20 % ville ha en reduksjon i bjørnebestanden.

Kvinnene var mer negative enn menn til å ha rovdyr i Norge, og eldre var mer negative enn yngre (begge kjønn). Andelen som var positive til å ha rovdyr i Norge steg med økende utdanningsnivå. Videre var bønder mer negative til rovdyr enn gjennomsnittet. Og et positivt syn på rovdyr økte i styrke med økende grad av deltakelse i friluftsliv. Det var også interessante regionale forskjeller. På Østlandet var andelen som ville ha økt bestand høyere enn i andre landsdeler. Trøndelag og Nord-Norge hadde færrest som ville øke, og størst andel som ville redusere bestanden. Den største andelen som gikk inn for å fjerne rovdyra bodde på Sør- og Vestlandet. Som eksempel på et fylke kan det nevnes at i Hedmark ville 22 % fjerne ulven, 35 % ville redusere bestanden, 41 % ville beholde dagens nivå, mens tre prosent ville øke bestanden. Det var altså langt flere i Hedmark som ville fjerne eller redusere ulvebestanden enn hva det var i det nasjonale utvalget, men det var bare 37 respondenter fra Hedmark med i undersøkelsen, så sammenligningen blir usikker.

Halvparten av de spurte fikk informasjon om dagens situasjon før spørsmål ble stilt, bl.a. om at artene var fredet, om hvor bestandene levde og om hvor store bestandene var. De som fikk slik informasjon ville i

mindre grad redusere og i større grad øke ulvebestanden, sammenlignet med de som ikke fikk slik informasjon.

Når det gjaldt begrunnelser for det syn som ble uttrykt oppgav de som ville øke eller beholde dagens bestand av rovdyr økologiske, etiske og estetiske argumenter. De som ville fjerne eller redusere bestandene la mest vekt på konflikter mellom mennesker og rovdyr. På spørsmål om hva en mente rovdyr i nærmiljøet ville bety innebar svarene ofte at en ville bli mer forsiktig både med friluftsliv og med å la barna være alene utendørs. 15 % trodde ikke at de da ville la barna være ute alene, og 12 % mente at en måtte slutte med friluftsliv i skog og mark. Men på den annen side mente 10 % at turene ville bli mer interessante. Det var dobbelt så mange kvinner som menn som uttrykte at de ville bli redde, og andelen redde steg med alderen.

For å oppnå en bedre forståelse av konflikter angående nærvær av ulv ble det i 1993 utført en kartlegging av holdninger til ulv i tre Hedmarks-kommuner (Bjerke & Reitan 1994, Bjerke et al. 1998). I tillegg til spørsmål om bestandsstørrelse av ulv og bjørn ble det for 300 personer stilt 35 spørsmål som indikerer innholdet i holdninger overfor arten ulv. Spørsmålene har i amerikanske undersøkelser vist å gruppere seg i følgende skalaer: Dominansorientering (tilfredsstillelse ved mestring og kontroll over dyr, ofte som sport), økologisk (omsorg for samspillet i naturen), moralistisk (opptatthet av rett/galt, motstand mot brutalitet og utnyttelse av dyr), naturalistisk (interesse for dyreliv og friluftsliv), negativistisk (misliker dyr eller er redd), og nytteorientering (opptatt av nytte og materiell verdi ved dyr). I tillegg ble det spurt om tiltak for å regulere ulvebestanden, om kunnskaper om ulven, om erfaring med kjæledyr, om en har eller har hatt husdyr, og om en driver jakt.

På spørsmål om størrelsen av bestanden av ulv i Norge svarte 14 % av hele utvalget i de tre kommunene at ulven bør fjernes, 37 % at bestanden bør reduseres, 40 % at den bør være på dagens nivå, mens 7 % ville øke bestanden. Det var ingen nevneverdige forskjeller mellom kvinners og menns svarmønster. Andelen som ville fjerne eller redusere ulvebestanden økte med økende alder: I de yngste aldersgruppene ville flertallet beholde dagens bestandsnivå (21 % av de under 26 år ville øke det), mens blant respondenter over 55 år ville flertallet redusere eller fjerne ulven. Av yrkesgruppene var det kategorien 'trygdet/pensjonist' som i størst grad ville fjerne (31 %) eller redusere (40 %) ulvebestanden (jf. aldersvariabelen). I forhold til gjennomsnittet for hele utvalget ønsket gårdbrukerne i mindre grad å fjerne, og i større grad å redusere ulvebestanden, men 35 % ønsket å beholde dagens nivå. For ansatte i andre næringer var den største svarkategorien «å beholde

be-standen som idag». Respondenter med kort utdanning ville i større grad enn andre utdanningsgrupper fjerne eller redusere bestanden av ulv, mens de med lengre utdanning i større grad ønsket å opprettholde dagens bestand. De som var vokst opp innen husdyrnæringen var mer negative til ulvebestanden enn hva andre var; av de som ikke hadde vokst opp med husdyrbruk ville halvparten beholde dagens bestand mens 12 % ville øke den. De som hadde kjæledyr i dag var mer positive til dagens ulvebestand enn hva de uten kjæledyr i dag var. Videre mente over halvparten av jegerne at bestanden av ulv burde beholdes som i dag (40 %) eller økes (11 %). Ikke-jegeerne hadde større andel som ville redusere bestanden av ulv.

Synet på bestandsstørrelsen må ses på bakgrunn av at respondentene mente at antallet ulv i Norge er relativt høyt: Over 32 % mente antallet er over 100, 42 % at det er 20-100, og nesten 19 % mente at det er under 20. Andelene som vil fjerne og redusere ulvebestanden økte klart med økende "oppfattet størrelse" på dagens bestand. Av de som mente at det er under 20 ulver i Norge var det bare ca. 9 % som ville fjerne og ca. 12 % som ville redusere ulvebestanden, mens tilsvarende tall for de som mente at det er over 100 ulv i Norge var ca. 19 % (fjerne) og ca. 48 % (redusere). Både for ulv og for bjørn ble det oppgitt to grupper årsaker til synet på bestandsstørrelsen. Imot rovdyra talte at de dreper og skader sau, mens argumentene for dem oftest var at de har en naturlig plass i faunaen og at de er utryddings-truet. På spørsmål om forvaltningstiltak uttrykte et klart flertall at en kan skyte ulv som dreper husdyr, og at en skal betale erstatning til de som får husdyr drept av ulv. Et flertall ønsket å satse på gjetere med hund, og de fleste var imot å bruke gift eller å drepe unger til ulv som gjør skade.

Analysen av holdningsprofiler viste to kjønnsforskjeller: Menn hadde høyere skåre på naturalistisk skala og kvinner hadde høyere skåre på negativistisk skala. Menn skåret høyere enn kvinner på kunnskapsskalaen. Holdningsinstrumentet gav svært store utslag på aldersvariablen. Respondenter over 55 år lå høyt på dominansorientering og på negativistisk og nytteorientert skala, og lavt på naturalistisk skala. For de under 36 år var holdningene motsatt: Lave skåre på dominansorientering, negativistisk og nytteorientert skala, og høye på naturalistisk skala.

Holdningsprofilene for yrkesgrupper var ikke så forskjellige som for aldersgrupper. Bøndene avvek ikke særlig fra gjennomsnittet, selv om de hadde litt høyere skåre på nytteorientering og noe lavere skåre på økologisk skala. Ansatte i industri/bygg/anlegg hadde noe høyere skåre enn gjennomsnittet på dominansorientering og på moralistisk skala, men litt lavere skåre på økologisk skala. Ansatte i andre næringer enn de nevnte kom relativt lavt på nytteorientering,

negativisme og på dominansorientering. Trygdede og pensjonister kom svært høyt på nytteorientering, negativisme og på dominansorientering. Respondenter med lav utdanning hadde høye verdier på dominansorientering, negativisme, og nytteorientering, mens de med høy utdanning hadde motsatt svarmønster.

De som driver husdyrhold i dag hadde lave skåre på naturalistisk skala. Personer som vokste opp med husdyrhold hadde lavere skåre enn andre på moralistisk og naturalistisk skala, og høyere skåre på dominansorientering, negativisme samt nytteorientering. Personer som hadde kjæledyr uttrykte samme holdningsprofil som de som var oppvokst uten husdyrhold: moderat lave verdier på dominansorientering, negativistisk skala og nytteorientering, og moderat høye verdier på moralistisk og naturalistisk skala. Personer med kjæledyr hadde også mer kunnskaper om ulv enn hva de uten kjæledyr hadde. Jegere hadde moderat høye verdier på naturalistisk skala og på kunnskapsskalaen, samt lave verdier på negativistisk skala. De som hadde jaktet de siste to år hadde i tillegg moderat lave verdier på økologisk skala. Til sist ble det beregnet holdningsprofiler for grupper som ønsket å fjerne, redusere, øke, eller beholde bestanden av ulv. De som vil fjerne ulven fikk høye verdier på dominansorientering, negativisme og på nytteorientering, og lave verdier på moralistisk og negativistisk skala. Svarene for de som vil redusere bestanden fulgte samme mønster, men i mindre grad. De som vil øke bestanden fikk høye verdier på økologisk, moralistisk, og på naturalistisk skala, samt lave verdier på dominansorientering, negativisme, og på nytteorientering.

Utvalget uttrykte litt større skepsis til dagens størrelse på ulvebestanden enn det nasjonale utvalget gjorde i 1987, men sammenligningen vanskeliggjøres ved at det for halvparten av 1987-utvalget ble oppgitt å være 5-10 ulv i Norge. Som i 1987-undersøkelsen viste resultatene fra de tre Hedmarks kommunene at eldre personer mer enn yngre, og at de med lav utdanning mer enn de med høy utdanning ville fjerne eller redusere ulvebestanden. I motsetning til 1987-undersøkelsen var ikke kvinner i Hedmarksundersøkelsen særlig mer negative til bestandsstørrelsen enn hva menn var, og gårdbrukere var heller ikke spesielt negative sammenlignet med gjennomsnittet for hele utvalget.

Sammenlignet med studier i USA fant en i Hedmarks-utvalget klart færre kjønnsforskjeller i skåre på holdningsskalaene, men det ble bekreftet at eldre og yngre personer har klart forskjellige holdningsprofiler. I motsetning til tidligere studier i USA var det i denne undersøkelsen ikke noen sterkt avvikende profil for gruppen gårdbrukere, men respondenter med husdyrhold i familien nå eller i oppveksten viste en noe mer negativ innstilling til ulv enn hva resten av utvalget gjorde (bl.a.

høy negativisme og nytteorientering, lav moralisme og naturalisme).

Mye av grunnlaget for voksnes holdninger til dyreliv formes nok i barne- og ungdomsåra. I en undersøkelse blant 562 barn (9-15 år) fra by- og landkommuner i Norge ble det stilt en del spørsmål om synet på dyrelivet (Ødegårdstuen & Bjerke 1995, Bjerke et al. 1998). Barnas favorittdyr var hund, katt, og hest, men åtte prosent nevnte ulv og seks prosent nevnte småfugl. Langs en dimensjon for hvor godt barn liker de forskjellige artene (1 = liker veldig godt, 4 = liker veldig dårlig) kom ulven i en relativt nøytral posisjon (en skåre på 2,4). Insekter, mark, kråke og mus er eksempler på arter som ble likt dårligere enn ulv. Guttene likte rovdyr (også ulv) bedre enn hva jentene gjorde, og holdningen til ulv var litt mer positiv blant barn bosatt i en større by enn blant barn bosatt i landkommuner. Likevel uttrykte 50-60 % av bygdebarna at de gjerne ville se ulv ute i naturen.

1.2 Svenskenes holdning til ulv

I Sverige ble det ved årsskiftet 1997/98 gjennomført en undersøkelse om holdninger til ulv (Karlsson m.fl. 1999). Etter at ulv også i Sverige hadde vært så godt som utryddet, fantes det ved undersøkelsestidspunktet 40-60 ulver i landet. På spørsmål om hvor stor ulvestammen i Sverige bør være, svarte 34 % av de spurte 500-1 000 individer. Flere enn to tredjedeler av de spurte mente at antallet ulver burde være mer enn dobbelt så stor som ved undersøkelsestidspunktet. Blant dem som kunne godta 500-1 000 ulver i Sverige var yngre menn, de med høy utdanning, og de med høy inntekt i klart flertall. Fem prosent av de spurte aksepterte ingen ville ulver i Sverige; blant disse var eldre personer overrepresentert. Flertallet (56 %) aksepterte ulv i nærheten av den plassen der de bor. De med høy utdanning, de med høy inntekt og de med lav alder aksepterte dette i større grad enn andre grupper. På spørsmålet om hvor i Sverige ulv er akseptabelt, svarte 35 % hele landet, mens 28 % svarte «skyddede områdene som tex nationalparker och naturreservat». Det var særlig yngre personer bosatt i områder der det er ulv som aksepterte ulv i hele landet, mens de som i minst grad var enige i dette var personer over 65 år, bosatt i områder med ulv. Folk med høy utdanning, høy inntekt, småbarnsforeldre, og menn var mer positive enn gjennomsnittet til å ha ulv i hele landet. Det svenske utvalget ble også spurt om de ville kjenne seg urolige for egen eller familiens sikkerhet utendørs, dersom de visste at det var ulv i nærheten. Tretti prosent svarte at de ofte eller alltid ville føle uro; den største gruppen her var kvinner eldre enn 65 år, bosatt i områder med ulv. Førtisju prosent svarte at de aldri ville kjenne seg urolige. Menn uttrykte mindre uro enn kvinner, det samme gjaldt folk med høy utdanning og høy inntekt.

Foreldre med små barn uttrykte ikke mer uro enn foreldre med eldre barn, og småbarnsforeldre bosatt i områder med ulv var mindre urolige enn småbarnsforeldre fra andre områder.

De som bodde på landsbygda var like positive til å ha ulv i nærheten som de som bodde i en større by. Det var heller ingen forskjell mellom de som bodde innenfor eller utenfor områder med ulv. Heller ikke fantes geografiske forskjeller i svarene på spørsmålet om en ville kjenne seg urolig utendørs om det var ulv i nærheten av der en bor. Resultatene viste også at den gruppen som var mest positivt innstilt til å ha ulv i nærheten av bostedet var husdyreiere (har ku, sau, geit eller gris) bosatt innenfor områder med ulv. For eksempel svarte 91 % av dem «ja, absolutt» eller «ja, kanskje» på spørsmålet om en ville akseptere ulv i nærheten av der en bor. Dette er mer enn det dobbelte av svarprosenten blant husdyrbrukere i landet som helhet. Blant reineiere var det bare 18 % som kunne akseptere ulv i nærheten; også jegere med jakthund var mer negative enn gjennomsnittet for hele utvalget. Men husdyreiere ønsket ikke et så stort antall ulv i Sverige som gjennomsnittet av alle de intervjuede ønsket, selv om 53 % av husdyreierne aksepterte en ulvestamme på minst 100-200 individer i landet.

Det ble også stilt spørsmål om hvorfor ulvens utbredelse og antall burde kunne begrenses (jakt). At ulv konkurrerer med mennesket om jaktbart vilt ble ikke ansett for å være en akseptabel grunn for jakt. Dersom ulv skremmer folk, var 44 % positive til jakt, og dersom ulv søker inn til tett befolkede områder, var 73 % positive til ulvejakt.

I begynnelsen av september (2000) ble det utført en ny holdningsstudie i Sverige, utført av Sifo og avisen Land. (Steen 2000). Resultatene tyder på at holdningene nå er mer negative i de svenske "vargområdene" enn i resten av Sverige.

1.3 Enkelte andre undersøkelser

En finsk undersøkelse (Lumiaro 1998) har vist at 39 % av de spurte ville ha flere ulver i landet, mens sju prosent ikke ville ha ulv i Finland. Da de intervjuede ble fortalt at forskerne regnet med at det er 100-150 ulv i Finland, svarte 2/3 at det er plass til flere ulv i landet. 71 % syntes at ulven er en viktig del av den finske naturen, og også de som ikke ville ha ulv i nærheten, aksepterte ulv i større villmarksområder. På spørsmål om en ville ha ulv i nærheten av der en bor var 41 % negative og 47 % positive eller nøytrale. Tretti to prosent uttrykte redsel for ulv (85 % av disse var kvinner). Personer med høy utdanning var mer positive til ulv enn de med lav utdanning, og holdningene var mer negative på landsbygda enn i

byene. Holdningene varierte også med alder: Av folk over 50 år var 29 % positive til ulv, mens 60 % av de under 50 år var positive. En svakhet ved denne undersøkelsen var at det bare var noe under 300 svar på en del av spørsmålene.

Holdningene overfor ulv i den amerikanske befolkningen var lenge svært negative. Ulven ble betraktet som en trusel mot folk og buskap, og den var et symbol på det ville og usiviliserte. Dette tillot at ulven ble utryddet fra det meste av de 48 sammenhengende statene i USA, med unntak fra en del ulv nord i Minnesota. Men holdningene overfor ulv endret seg i mer positiv retning på 50- og 60-tallet. Et ulvereservat ble opprettet i Minnesota i 1970, og i 1973 ble fire underarter lovhjemlet som truet. I en undersøkelse av Johnson (1974) ble det vist at blant 19-35-åringene i Minnesota mente 77 % at ulv ikke er farlig for mennesker, 61 % mente at ulven burde bli beskyttet, og 93 % mente at arten var verdifull i Minnesota. For å få mer kunnskaper om folks oppfattelse av ulven (*Canis lupus*) i Minnesota intervjuet Kellert (1985) noe over 600 innbyggere, hvorav ett utvalg representerte den generelle befolkningen, og andre representerte hjortejegere, fangstfolk, og husdyrbønder. En fant minst kunnskap om denne ulvearten blant folk i byer, og blant kvinner, svarte, og de med minst utdanning. Flertallet ønsket beskyttelse av ulven, og at det skulle være adgang til å skyte individer som gjorde skade. De fleste (unntatt bøndene) så positivt på ulven. Dette kom til uttrykk ved at de satte pris på dens verdi i rekreasjon og friluftsliv (at den kunne sees eller høres), og ved at den ble betraktet som et symbol på naturens skjønnhet. Men en viss grad av frykt for ulven kom også fram, og den var av de dyr som ble lite likt sammenlignet med arter som ørn, svaner, hunder eller hester. Men de aller fleste benektet at ulven utgjorde en trusel mot mennesker.

Svarene ble regnet ut langs de dimensjonene som tidligere har vært vist å være sentrale i holdninger til dyreliv (se ovenfor). Bøndene hadde høy skåre på nytteorientering og på dominansorientering, noe som tyder på at de legger vekt på å kunne dominere og å utnytte arten. Bøndene hadde videre de mest utpregede negativistiske holdningene, og de laveste skåre på naturalistisk, økologisk og moralsk dimensjon. Fangstfolk hadde derimot lave negativistiske og høye naturalistiske skåre, selv om de delte nytteorientering og dominansorientering med bøndene. De var også den gruppen som uttrykte mest kunnskaper om ulv. I analysene ble de intervjuede ellers delt i to grupper, de som bodde i storbyene (Minneapolis- St.Paul), og de som bodde i de 10 nordligste fylkene. Byfolket viste svært høye økologiske og moralistiske skåre, og var generelt sett svært innstilt på å beskytte ulven i staten. Men folk nord i Minnesota hadde lave økologiske og moralistiske skåre, men høye skåre på nytte- og dominansorientering. Resultatene viste altså både forskjeller og

likheter mellom grupper i synet på ulven. Et utbredt syn var imidlertid at arten er et verdifullt element i naturen, og at rekreasjonsverdien er høy. Kellert nevnte at dersom ulven utnyttet som attraktiv for turister kan de forskjellige grupper kanskje lettere bli enige.

For å få ulven tilbake i amerikansk fauna har en satt ut ulv. Og enkelte steder har ulven kommet tilbake fra populasjoner i Canada, etter å ha vært bort i lang tid. I slike tilfeller har en anledning til å kartlegge folks reaksjoner på at ulven er tilbake i et lite antall, og et slikt sted var Michigan på 80-tallet. I 1974 ble det satt ut fire ulver i Michigan, men alle var døde etter ni måneder. Tre var blitt skutt, og en var ihjelkjørt av bil. Hook & Robinson (1982) forsøkte å finne ut hvilke meninger folk hadde som gjorde utsettingen til en fiasko. De pekte på to hovedgrunner: For det første at holdningen til rovdyr var svært negativ og sterk blant folk på bygdene, og for det andre en generell motvilje mot regler og tiltak som ble iverksatt av myndigheter langt unna. Men flertallet av respondentene i Hook & Robinsons (1982) undersøkelse var positive til ulv. Ca. 54 % var enige i at en burde ha ulv i området, mens ca. 12 % var uenige. Motstanden mot ulv var sterkest blant de med lav utdanning, og blant de som var vokst opp på en gård.

Seinere har McNaught (1987) intervjuet besøkende i Yellowstone nasjonalpark, og funnet at støtten til gjeninnføring av ulv der var sterk: Over 80 % var enige i at det må være plass til ulv i nasjonalparken. Briggs (1988, se Kellert 1990) intervjuet folk i New Mexico angående gjeninnføring av ulv der, og fant resultater som stemte svært godt overens med hva Kellert fant i Minnesota. Det var bare en gruppe hvor flertallet var imot ulv i området, nemlig rancherne. Folk flest var relativt positive til ulv, men av disse var de eldre, de med lav utdannelse, og de med lav inntekt mer negative. Men også de som var positive til gjeninnføring av ulv i området mente at en måtte iverksette tiltak mot ulv (uten å drepe den) dersom den gjorde skade på husdyr, og folk var generelt sett imot å ha ulven i områder av staten der det var mye husdyrhold.

Kellert utførte en tilsvarende undersøkelse i Michigan (Kellert 1991). Resultatene viste en klar støtte i nesten alle grupper (unntatt bøndene) for at en skulle tillate ulven å re-etablere seg. Den sterkeste støtten fantes blant hjortejegere og fangstfolk. Over 70 % av alle gruppene (unntatt bøndene) var for å få flere ulver til området om det skulle bli nødvendig for å berge arten der. Men folk satte en øvre grense for antall dyr (100-500) i området, og de fleste sluttet seg til flere forslag til tiltak dersom det ble for mange ulver, eller dersom ulven påførte noen skade. Majoriteten ville tillate skyting av individer som tok husdyr, men de (unntatt bøndene) foretrakk tiltak som inngjerding, og fanging samt flytting av skadedyr. De aller fleste var imot at en kunne skyte ulv uten god grunn. Det var fangstfolk,

fulgt av bønder, som uttrykte mest kunnskaper om ulven. Pate m.fl. (1996) fant at det var en klart positiv holdning til gjeninnføring av ulv i Colorado, idet 71 % kunne tenke seg å stemme for gjeninnføring. Holdningen var mer positiv i de østlige enn i de vestlige områdene av delstaten.

1.4 Bakgrunnen for denne undersøkelsen

På bakgrunn av den relativt intense debatten om ulv som har foregått på Østlandet ble det besluttet å utføre en undersøkelse om hva folk i Hedmark, Østfold, Akershus og Oslo mener om at ulv etablerer seg innenfor disse fylkene. Undersøkelsen inneholdt spørsmål om grad av uro eller frykt som folk føler, og om hvilken bestandsstørrelse og utbredelsesmønster for ulv som folk aksepterer. Siden det som nevnt ble utført en lignende undersøkelse i Sverige i 1997/98 har vi lagt hovedvekten på å sammenligne holdninger i det svenske utvalget med utvalget på Østlandet.

2 Metode

2.1 Informanter og intervjuer

I alt 1200 personer fra fylkene Hedmark (162), Østfold (210), Oslo (383) og Akershus (445) var informanter. De ble intervjuet av NORFAKTA a/s (Trondheim) ved hjelp av telefon i siste uke av juni 2000. Spørreskjemaet følger som vedlegg til denne rapporten (Vedlegg 1).

2.2 Analyser

Resultatene er vektet (kjønn og alder) for hvert geografisk område, dette gjelder også materialet totalt. I neste kapittel beskriver vi noen hovedfunn ved å gjengi frekvenser innen ulike svaralternativer. Den prosentvise fordelingen av svar på hvert spørsmål og svaralternativ (gruppert etter kjønn, alder og fylke) er samlet i **vedlegg 2 (tabell 12-27)**. I tillegg presenterer vi resultater fra multivariat lineær regresjonsanalyse (se for eksempel Skog 1998) for å vise hvordan folks holdninger til ulv varierer på bakgrunn av variabler som kjønn, alder, utdanning, om de har små barn, om de har hund, om hvor de bor, osv. Disse resultatene er samlet i tabeller i teksten. Regresjonsanalysen sammenligner gjennomsnittsverdien for den avhengige variabelen (dvs. holdninger til ulven) for ulike verdier for uavhengige variabler (for eksempel kjønn, alder, osv.). De uavhengige variabelenes effekter kontrolleres for hverandre, dvs. at hver uavhengig variabels effekt er «renset» for effekten fra de andre uavhengige variablene i modellen. Først er det sett på hvordan svaret på hvert enkelt spørsmål (avhengig variabel) varierer på bakgrunn av alle uavhengige variabler. Deretter er det laget en ny og enklere modell der kun de uavhengige variablene som bidro til den statistiske forklaringen av spørsmålet er med. Noen av de avhengige variablene er imidlertid på ordinalnivået, og noen er dikotome. Det er derfor kjørt mer kompliserte logistiske regresjonsanalyser i tillegg, men disse forandret ikke bildet som framkom ved bruk av lineær regresjonsanalyse. Av hensyn til «leservennligheten» har vi derfor presentert resultatene fra de enklere analysene.

3 Resultater

Spørsmål 1: I hvilken grad er du generelt sett opptatt av diskusjonen om ulv?

Tabell 12 (vedlegg 2) viser svarfrekvensen for noen utvalgte grupper, mens tabell 1 viser hvordan svaret på dette spørsmålet varierer med hensyn til de aktuelle bakgrunnsvariablene. 36 % av hele utvalget svarte at de i liten eller i svært liten grad var opptatt av diskusjonen om ulv, mens 28 % svarte at de i stor grad eller i svært stor grad var opptatt av den. Hedmarkingene var mest opptatt av diskusjonen (41 % stor eller svært stor grad), mens andelen for informantene i Akershus var 24 %. Det framkom en klar aldersforskjell i svarmønstret på spørsmål 1, idet bare 13 % av 18-29-åringene svarte at de i stor grad eller i svært stor grad var opptatt av diskusjonen, mens tallet for folk eldre enn 65 år var 40 %. Vi ser også at menn er mer opptatt av denne diskusjonen enn hva kvinner er, at de med lengre utdanning er mer opptatt av den sammenlignet med de med kort utdanning, og at hunde-eiere er mer opptatt av den enn hva de uten hund er. Vi ser av **tabell 1** at variabelen 'alder' har høyest t-verdi (8.36).

Tabell 1 «Opptatt av diskusjonen om ulv» etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	b
Mann (Kvinne = referanse)	0,139 (2,16)*
Alder	0,017 (8,36)**
Utdanning	0,105 (4,11)**
Husstanden har hund (Annet = referanse)	0,418 (5,60)**
Østfold (Oslo/Akershus = referanse)	0,198 (2,47)*
Hedmark (Oslo/Akershus = referanse)	0,402 (4,82)**
Bor i by (Bor spredtbygd = referanse)	-0,244 (2,82)**
Bor på tettsted (Bor spredtbygd = referanse)	-0,239 (2,85)**
Konstant	1,750 (10,73)**
N	1185
R ²	0,12

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

Spørsmål 2: I hvilken grad ville du være urolig for din egen eller din families sikkerhet utendørs dersom det var ulv i den kommunen du bor i?

Av hele utvalget var det 52 % som svarte at de ikke i det hele tatt, eller i liten grad ville være urolig for sikkerheten utendørs dersom det var ulv i hjemkommunen, mens 31 % svarte at de i stor eller svært stor grad ville være urolige (**tabell 13 i vedlegg 2**). I tillegg kommer at 16 % svarte "i middels grad". Som vist i **tabell 2** var det klare forskjeller mellom gruppene. Kvinner uttrykte mer uro enn menn, eldre var mer urolige enn yngre, og de med høyere utdanning var mindre urolige enn de med folkeskole/ungdomsskole/realskole. Folk bosatt i by (over 10 000 innbyggere) uttrykte minst uro ved spørsmål 2 (26 % uro i stor eller svært stor grad), fulgt av folk bosatt i tettsted (34 %) og de bosatt i spredtbygde strøk (40 %). Og av folk i by sa 31 % at de ikke i det hele tatt ville føle uro; her var andelen i spredtbygde strøk 23 %. De som hadde barn med alder under 6 år uttrykte mer uro enn de som hadde eldre barn eller var uten barn. En separat regresjonsanalyse viste at dette gjaldt de som hadde barn, og bodde i by ($b = 0.531$, $p < .01$), ikke de som hadde små barn og bodde i spredtbygde strøk eller i tettsted ($b = 0.131$, n.s.). Informanter som hadde hus-dyr, kjæledyr eller bare hund svarte ikke signifikant forskjellig fra andre grupper på dette spørsmålet.

Tabell 2 «Urolig for egen/families sikkerhet utendørs» etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	b
Mann (Kvinne = referanse)	-0.652 (8.17)**
Alder	0.015 (5.65)**
Utdanning	-0.087 (2.81)**
Småbarn i hushold (Annet = referanse)	0.277 (2.50)*
Bor i by (Bor spredtbygd = referanse)	-0.488 (4.82)**
Bor på tettsted (Bor spredtbygd = referanse)	-0.249 (2.45)*
Konstant	2.890 (15.53)**
N	1174
R ²	0.11

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

Spørsmål 3: Hvor enig eller uenig ville du være i følgende utsagn hvis det var ulv i din hjemsteds-kommune eller i nabokommunen?

a) Jeg ville bli mer forsiktig med å ferdes i skog og mark

61 % var helt eller delvis enig i utsagnet (36 % helt enig, 25 % delvis enig), mens 38 % var helt uenig (**tabell 14, vedlegg 2**). **Tabell 3** viser at kjønnsforskjellen var meget klar: 48 % av kvinnene, mot 24 % av mennene var helt enige i utsagnet. Et lite flertall av de over 65 år (61 %) og de med folke/ungdoms/realskole (52 %) var helt enige, sammenlignet med 31 % for folk under 30 år og 29 % for de med universitetsutdannelse. Det var ingen signifikante forskjeller mellom fylkene. De med barn hjemme avvek ikke fra andre grupper, og det hadde ingen statistisk effekt om folk hadde husdyr, hund eller andre kjæledyr hjemme.

Tabell 3 «Mer forsiktig med å ferdes i skog/mark» etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	b
Mann (Kvinne = referanse)	0.439 (9.06)**
Alder	-0.006 (4.29)**
Utdanning	0.081 (4.28)**
Konstant	1.809 (17.70)**
N	1177
R ²	0.11

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

b) Jeg ville la barna leke ute akkurat som før

65 % av hele utvalget var helt eller delvis enig i utsagnet, mens 31 % var uenig (**tabell 15 i vedlegg 2**). Det var signifikante kjønns-, alders-, utdanningsmessige forskjeller for graden av enighet med dette utsagnet (**tabell 4**). 49 % av menn og 36 % av kvinner var helt enige i utsagnet, mens 25 % menn og 37 % kvinner var helt uenige. 14 % av folk over 65 år, mot 50 % av 30-49-årsgruppen var helt enige i utsagnet. De med små barn svarte ikke signifikant forskjellig fra de uten små barn hjemme.

Tabell 4. «La barna leke ute akkurat som før» etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	b
Mann (Kvinne = referanse)	-0.195 (3.93)**
Alder	0.009 (5.80)**
Utdanning	-0.071 (3.72)**
Konstant	1.834 (17.44)**
N	1144
R ²	0.06

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

Spørsmål 4: Vi vil også at du skal ta stilling til tre påstander om felling av og jakt på ulv, og vil at du skal si om du er helt enig, delvis enig eller helt uenig i påstandene.

a) Å skyte ulv er ikke ønskelig, heller ikke ulv som har gjort skade

En frekvensfordeling er vist i **tabell 16 (vedlegg 2)**. 48 % av hele utvalget var helt eller delvis enig i utsagnet, mens 51 % var helt uenig. Det var signifikante forskjeller i svarmønster på tvers av alder, og på tvers av fylker (**tabell 5**). Blant folk over 65 år var 21 % helt eller delvis enig, mens andelen for folk under 30 år var 64 %. For Hedmarkingene var 66 % helt uenig i utsagnet, sammenlignet med 45 % for folk i Oslo. Kjønn og utdanning hadde ikke effekt på svarmønstret. De som hadde små barn hjemme var noe mer uenig (55 %) enn de uten små barn hjemme (50 %).

b) Det er OK å skyte ulv som har gjort skade dersom myndighetene har gitt fellingstillatelse.

90 % av totalutvalget var helt (78 %) eller delvis enig (12 %) (**tabell 17, vedlegg 2**). Ingen forskjeller framkom mellom kjønn eller utdanningsgrupper. Aldersforskjellene var signifikante, idet 91 % av de over 65 år og 71 % av de under 30 år var helt enige i utsagnet. Geografiske forskjeller viste seg ved at 86 % av folk i Hedmark, mot 75 % i Oslo var helt enige. Folk fra Østfold og Akershus uttrykte omtrent samme enighetsgrad som folk fra Oslo.

Tabell 5. « Å skyte ulv er ikke ønskelig » etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	b
Alder	0.010 (7.10)**
Småbarn i hushold (Annet = referanse)	0.168 (2.73)**
Hedmark (Oslo/Akershus = referanse)	0.143 (2.93)**
Bor i by (Bor spredtbygd = referanse)	-0.282 (4.91)**
Bor på tettsted (Bor spredtbygd = referanse)	-0.127 (2.21)*
Konstant	1.994 (23.18)**
N	1173
R ²	0.08

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

c) Det kan ikke aksepteres at noen tar livet av ulv på ulovlig vis, selv om ingen oppdager det.

65 % var helt enig, 15 % var delvis enig, og 19 % var helt uenig i utsagnet (**tabell 18, vedlegg 2**).

Tabell 6 viser resultatene av sammenligninger mellom gruppene. Det framkom klare kjønns- og aldersforskjeller. Menn var mer helt enig (70 %) enn hva kvinner var (61 %), og folk over 65 år var mer helt uenig (34 %) enn folk under 30 år (12 %). Andelen som var helt enig var ellers 48 % i Hedmark, 60 % i Østfold og 72 % i Oslo. Blant folk bosatt i by var 71 % enige, i tettsted var andelen 63 % og i spredtbygd strøk var den 56 %.

Spørsmål 5: I hvilken grad vil du si at du er redd for følgende dyr? (Fulgt av en liste med artene: hund, hest, insekter, løshund, ulv, gaupe, hoggorm, bjørn, elg i randomisert rekkefølge).

For hele utvalget ble det uttrykt mest redsel for (i fallende grad for svært redd (sr) + litt redd (lr)): bjørn (sr 40 %, lr 32 %), hoggorm (sr 25 %, lr 36 %), ulv (sr 25 %, lr 30 %), løshund (sr 12 %, lr 35 %), gaupe (sr 13 %, lr 25 %), elg (sr 7 %, lr 29 %), insekter (sr 3 %, lr 17 %), hest (sr 2 %, lr 15 %) og hund (sr 2 %, lr 13 %). I forhold til menn uttrykte kvinner mer redsel for alle artene med unntak av hund. Kjønnsforskjellen var størst for hoggorm, gaupe, ulv og bjørn (**tabell 19 og 20, vedlegg 2**). Folk over 65 år uttrykte mer redsel enn yngre folk for ulv, gaupe, bjørn, hoggorm, insekter og løshund. Det var også forskjell mellom fylkene: Informanter i Østfold og Hedmark hadde høyest fryktskåre

Tabell 6. «Det kan ikke aksepteres at noen tar livet av ulv på ulovlig vis...» etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	b
Mann (Kvinne = referanse)	-0.126 (2.65)**
Alder	0.008 (5.42)**
Østfold (Oslo/Akershus = referanse)	0.163 (2.77)**
Hedmark (Oslo/Akershus = referanse)	0.278 (4.50)**
Bor i by (Bor spredtbygd = referanse)	-0.291 (4.62)**
Bor på tettsted (Bor spredtbygd = referanse)	-0.134 (2.16)*
Konstant	1.352 (14.02)**
N	1169
R ²	0.08

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

for insekter, de bosatt i Østfold, Hedmark og Akershus hadde høyest fryktskåre for ulv, og de fra Østfold og Akershus hadde høyest skåre for bjørn. Folk fra Oslo skåret lavest av de fire fylkesutvalgene for disse tre gruppene/artene. Sammenligning mellom innbyggere i by, tettsted og spredtbygd strøk viste at de i tettsted var minst redd hund, byfolk var minst redd ulv, og de i spredtbygd strøk var minst redd hoggorm. De som hadde hund var (i tillegg til å være lite redd hund og løshund) mindre redd gaupe og hoggorm, sammenlignet med de som ikke hadde hund. Men som **tabell 7** viser har ikke «husstanden har hund» noen signifikant effekt på frykten for ulv. En separat analyse der de som er bosatt i by sammenlignes med de bosatt på landet og i tettsted viser imidlertid at de som har hund og som bor på landet uttrykte mindre frykt for ulv enn de som ikke hadde hund og bor på landet (b = -0.141, p < .05).

Vi ser av **tabell 7** at de med små barn hjemme uttrykte mer frykt for ulv, sammenlignet med like gamle folk uten små barn hjemme. Skiller vi igjen mellom byfolk og resten av utvalget, viser det seg at det er folk med små barn hjemme, og som bor i by, som uttrykker mer frykt for ulv enn de som ikke har små barn, og bor i by (b = 0.247, p < .05). Småbarnsforeldre bosatt i spredtbygde strøk eller i tettsted svarte ikke forskjellige fra andre like gamle respondenter på bygda på dette spørsmålet.

Tabell 7. Frykt for ulv etter redsel for ulike dyrearter og etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	b
Frykt for hund	0.043 (0.95)
Frykt for hest	0.055 (1.32)
Frykt for insekter	-0.072 (2.06)*
Frykt for løshund	0.088 (3.06)**
Frykt for gaupe	0.335 (11.23)**
Frykt for hoggorm	0.081 (3.29)**
Frykt for bjørn	0.415 (16.20)**
Frykt for elg	0.017 (0.52)
Mann (Kvinne = referanse)	-0.116 (3.10)**
Alder	0.006 (5.07)**
Utdanning	-0.004 (0.28)
Småbarn i hushold (Annet = referanse)	0.095 (2.08)*
Husstanden har hund (Annet = referanse)	0.021 (0.53)
Østfold (Oslo/Akershus = referanse)	0.084 (1.98)*
Hedmark (Oslo/Akershus = referanse)	0.124 (2.82)**
Bor i by (Bor spredtbygd = referanse)	-0.112 (2.46)*
Bor i tettsted (Bor spredtbygd = referanse)	0.065 (1.49)
Konstant	-0.104 (0.82)
N	1089
R ²	0.55

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

Tabell 7 viser ellers at frykten for ulv først og fremst henger sammen med frykt for gaupe ($t = 11.23$) og bjørn ($t = 16.20$), og mindre med frykt for de andre artene.

Spørsmål 6: **I dag antas det å være mellom 20 og 40 ulv i Norge. Hvor mange ulv kan du godta at det kan være i Norge?** (kodet i følgende kategorier: ingen, færre enn 20, 20-40, 41-60, 61-100, over 100, vet ikke).

25 % svarte at antallet ulv bør være som nå, 9 % ville ha færre enn 20 ulver i Norge, 11 % ville ikke ha noen ulver i Norge, 13 % ville ha 41-100, og 20 % ville godta flere enn 100 ulver i Norge. **tabell 21 (vedlegg 2)** viser svarmønsteret fordelt på de utslagsgivende variablene, og regresjonsanalysen er vist i **tabell 8**. Vi ser at menn kan godta flere ulver i Norge enn hva kvinner vil godta. Aldersforskjellene er svært store: Mens 8 % av folk over 65 år godtok mer enn 100 ulv, var andelen for folk under 30 år på 24 %. Og mens 28 % av de eldre svarte «ingen» på dette spørsmålet, var andelen 2 % for folk under 30 år. Sammenligningen mellom fylkene viser at innbyggerne i Hedmark og Østfold var de som i størst grad ikke godtar ulv i Norge eller godtar under 20 individer. De to gruppene hadde også lavest andel som kan godta over 100 ulver i Norge. De geografiske forskjellene viser seg også ved at 22 % av innbyggerne i spredtbygde strøk ikke godtok ulv i Norge (andelen i by var 5 %). Også forskjeller mellom utdanningsgrupper er

Tabell 8. «Hvor mange ulv kan du godta i Norge» etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	b
Mann (Kvinne = referanse)	11.892 (4.78)**
Alder	-0.599 (7.94)**
Utdanning	2.602 (2.65)**
Østfold (Oslo/Akershus = referanse)	-11.088 (3.56)**
Hedmark (Oslo/Akershus = referanse)	-22.423 (6.95)**
Bor i by (Bor spredtbygd = referanse)	18.347 (5.69)**
Bor i tettsted (Bor spredtbygd = referanse)	6.484 (2.03)*
Konstant	58.603 (9.51)**
N	918
R ²	0.23

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

betydelige. Av folk med folke/ungdoms/real-skole ville 18 % ikke ha ulv i Norge. Av de med videregående skole/fagbrev var denne andelen 16 %, men den var 6 % for folk med universitetsutdanning. I den sistnevnte gruppen kunne 24 % godta over 100 ulver i Norge, mens bare 10 % av de med minst utdanning godtok dette.

Spørsmål 7: Regjeringen har avgrenset området i Norge der ulv skal få etablere par og familiegrupper til å omfatte søndre deler av Hedmark og Akershus, det meste av Buskerud, samt Østfold, Telemark og Aust-Agder. Spørsmålet til deg er: Hvor i Norge synes du at ulv kan få etablere seg? (Ingen svaralternativer ble presentert. Informantene kunne nevne flere geografiske områder).

11 % av de spurte hadde ingen mening om spørsmålet, og samme andel ønsket ikke ulv i Norge i det hele tatt (jf. forrige spørsmål) (**tabell 22** og **23**, **vedlegg 2**). 30 % (33 % menn, 28 % kvinner) syntes at ulv kunne finnes i hele landet, eller hvor som helst den måtte etablere seg. Det var flest i den yngste aldersgruppen som mente dette (43 %), for de over 65 år var andelen 10 %. Fordelt på fylker var andelen som syntes ulv kunne få etablere seg i hele landet: Oslo: 34 %; Akershus: 33 %; Østfold: 28 %; Hedmark: 17 %. Av andre svar nevner vi: Nord-Norge: 6 %, Midt-Norge: 3 %; Vestlandet: 1 %; Sørlandet: 2 %; Østlandet: 7 %; Bare i nasjonalparker og reservater: 11 %; og bare i det området som regjeringen har foreslått: 15 %.

Spørsmål 8: Når det gjelder det fylket du selv bor i, kan du – eller kan du ikke – akseptere ulv i noen av følgende typer områder i ditt fylke? (svaralternativene var ja/nei/vet ikke)

Hovedfunnene for de tre underspørsmålene er oppsummert i **tabellene 24** og **25** (**vedlegg 2**) og **tabell 9**.

a) i større skogområder med god avstand til bebodde områder. Av hele utvalget aksepterte 66 % ulv i slike områder innenfor eget fylke (ingen kjønnsforskjeller). Graden av akseptering varierte fra 76 % blant de under 30 år, til 42 % for de eldre enn 65 år. Det var ikke forskjeller mellom fylkene for svar på dette spørsmålet (kolonne (1) i **tabell 9**). Av andre gruppeforskjeller nevner vi at byfolk var mer positive (69 %) enn de som bodde i spredtbygde strøk (55 %).

b) i områder med mest skog, og med noe spredt bebyggelse. 40 % av hele utvalget aksepterte ulv i et slikt område innenfor eget fylke. Her var det signifikante forskjeller mellom grupper med lav alder (48 %) og de med høyere alder (16 % for de over 65 år). Det var ikke forskjeller mellom fylkene, men graden av akseptering var høyere for byfolk (40 %) enn for folk i spredtbygde strøk (30 %) (kolonne (2) i **tabell 9**).

c) innenfor tettere bebodde områder. Bare to respondenter svarte ja på dette alternativet.

d) Ingen steder.

Tabell 9. Påstander om aksept av ulv etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	(1) b	(2) b	(3) b
Alder	-0.007 (8.71)**	-0.007 (8.29)**	0.009 (12.60)**
Bor i by (Spredtbygd = ref.)	0.203 (6.10)**	0.124 (3.67)**	-0.265 (9.17)**
Bor på tettsted (Spredtbygd = ref.)	0.130 (3.82)**	0.117 (3.40)**	-0.155 (5.26)**
Mann (Kvinne = ref.)	-	-	-0.046 (1.97)*
Konstant	0.835 (18.10)*	0.587 (12.62)**	0.030 (0.72)
N	1187	1187	1187
R ²	0.09	0.07	0.18

Note: - Ikke inkludert i modell

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

22 % svarte at de ikke kunne akseptere ulv noen steder innenfor eget fylke (26 % av kvinnene og 17 % av mennene). I tillegg til kjønnsforskjellen var aldersforskjellene signifikante (kolonne (3) i **tabell 9**): For folk eldre enn 65 år var andelen som svarte "ingen steder" 55 %, mens den var 7 % for dem under 30 år. Det var også klart flere i spredtbygde strøk enn i andre bostrøk som svarte "ingen steder".

Det er med andre ord de unge og de som bor urbant som i størst grad svarer ja til ulv på underspørsmålene a) og b), mens de eldre, de som bor i spredtbygde strøk, og i noen grad kvinner, i større grad sier nei til ulv uansett.

Spørsmål 9: Kan du akseptere at ulv etablerer seg innen en viss avstand fra der du bor, og i tilfelle ja – hvor stor avstand må det i så fall være? (Svaralternativene var «mer enn 10 km», «2-10 km», «mindre enn 2 km fra huset», «nei, kan ikke akseptere» og «vet ikke»).

Tabell 26 i **vedlegg 2** viser hvordan svarene for noen grupper fordelte seg på de nevnte alternativene, og

tabell 10 viser hvilke gruppeforskjeller som er pålitelige. For hele utvalget svarte 33 % at de ikke kan aksepterte ulv innen en viss avstand fra hjemmet, 28 % svarte mer enn 10 km, 13 % svarte 2-10 km og 11 % svarte mindre enn 2 km fra huset. Altså svarte 52 % at de kunne akseptere ulv i innen en viss avstand fra der de bor. Kvinner var klart mer negative enn menn til å akseptere ulv i det hele tatt, eller nærmere enn 2 km, og eldre var mer negative til ulv enn hva yngre var. Folk i spredtbygde strøk var langt mer negative enn de som var bosatt i tettbygd strøk og byer. Også på tvers av fylker framkom den samme forskjellen i grad av akseptering som er vist for andre spørsmål: 47 % av Hedmarkingene aksepterte ikke ulv innen en viss avstand fra der de bor, og tallene var 38 % for Østfold, 34 % for Akershus og 24 % for Oslo. For avstander over 10 km fra hjemmet var andelene for akseptering: Hedmark 24 %, Akershus 26 %, Østfold 27 % og Oslo 32 %. Disse forskjellene var imidlertid ikke signifikante ved bruk av regresjonsanalyse. Ved bruk av bivariate analyseteknikker var det en tendens til andre gruppe-effekter: Folk med små barn var mer positive enn andre til å ha ulv mer enn 10 km fra hjemmet, de avvek ikke fra andre for de andre avstandskategoriene, og de aksepterte i mindre grad enn andre ikke ulv overhodet. Husdyrbrukere aksepterte i liten grad ulv (59 % aksepterte ingen, 9 % aksepterte ulv mer enn 10 km hjemmefra).

Tabell 10. Akseptabel avstand til ulv etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	b
Mann (Kvinne = referanse)	0.293 (4.85)**
Alder	-0.018 (9.86)**
Bor i by (Bor spredtbygd = referanse)	0.346 (5.55)**
Konstant	1.478 (14.94)**
N	1025
R ²	0.13

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

Spørsmål 10: Gjennom internasjonale avtaler har Norge forpliktet seg til å ta vare på biologisk mangfold, bl.a. ved å verne truede og sårbare arter. Er du enig eller uenig i at det generelt sett er viktig å verne truede og sårbare arter? (Tabell 27 i vedlegg 2 og tabell 11).

For hele utvalget uttrykte 76 % at de var helt enige, 19 % at de var delvis enige, 4 % at de var helt uenige, og 1 % at de ikke visste. Flere yngre (85 %) enn eldre (over 65 år: 44 %), flere med lang (80-90 %) enn kort (55 %) utdanning, og flere byfolk (83 %) enn bygdefolk (64 %) sa seg helt enige. Fylkesvis varierte andelene "helt enig"-svar fra 62 % i Hedmark til 84 % i Oslo.

Tabell 11. Holdning til vern av truede dyrearter etter ulike bakgrunnsvariabler. Lineær regresjon.

Uavhengige variabler	b
Alder	0.009 (9.10)**
Utdanning	-0.041 (3.46)**
Bor i by (Bor spredtbygd = referanse)	-0.224 (5.82)**
Bor på tettsted (Bor spredtbygd = referanse)	-0.114 (2.94)**
Konstant	1.171 (17.78)**
N	1169
R ²	0.12

Absolutte t-verdier i parenteser

* signifikant på 5%-nivå; ** signifikant på 1%-nivå

4 Diskusjon

Resultatene viser at folk flest er ganske opptatt av ulvens eksistens i norsk natur. Selv om det er flere som er lite eller svært lite opptatt av diskusjonen om ulv (36 %) enn de som i stor eller svært stor grad er det (28 %), må det konkluderes at ulvediskusjonen er et viktig forvaltningsmessig og politisk tema. Blant befolkningen i spredtbygde strøk, og i Hedmark fylke, svarte 40 % at de i stor eller svært stor grad var opptatt av diskusjonen. I Finnskogundersøkelsen fra 1993 (Bjerke & Reitan 1994) svarte 20 % at de var svært interessert i ulvediskusjonen. Interessen for ulv har nok økt på bygdene de siste åra.

4.1 Frykt og uro for ulv

Rovdyrdebatten har i stor grad vært preget av næringsinteresser. Ofte har uenigheten om rovdyras antall og utbredelse hatt et ankerfeste i ulike økonomiske interesser, og mange har ment at rovdyrdebatten egentlig er en konflikt mellom folk som bruker utmarka i næring (særlig sauebønder), og folk som legger mest vekt på naturalistiske verdier og på biologisk mangfold, bl.a. verneinteresser. Slik sett har rovdyrkonflikten også blitt tolket som en sentrum – periferi – konflikt, der bygdenæringene står mot friluftsjakterne blant byfolk. Denne konflikten er åpenbart reell, men er likevel bare en del av forklaringen på de ulike holdningene folk har overfor et rovdyr som ulven. En annen viktig del av forklaringen finnes i de emosjonelle sidene ved menneskets forhold til dyr. Det finnes mange interessante teorier om opprinnelse og utvikling av både negative og positive holdninger til dyr (for eksempel Kellert & Wilson 1993). Temaet har imidlertid ikke vært grundig undersøkt. Det viser seg at forskjellene i artenes attraktivitet oppstår i barndommen (Bjerke et al. 1998). I 9-14-årsalder ser vi kjønnsforskjellene i hvilke dyrearter som likes eller mislikes: Gutter liker bl.a. ulv, bjørn, ørn, elg, rev og insekter bedre enn hva jenter gjør, mens jenter liker katt, hest, ekorn og svane bedre enn hva gutter gjør. I Norge viste en undersøkelse (Ødegårdstuen & Bjerke 1998) at bybarn liker de fleste dyrearter som ble nevnt bedre enn hva barn fra bygdene gjør, særlig gjaldt dette 9-12-åringene. Eksempler er at byjenter liker bjørn, ørn, kråke og grevling bedre enn hva bygdejenter gjør, og at bygutter oftere enn bygdegutter sier at de liker ulv, bjørn, ørn, rev, grevling og mus. Bygdeguttene liker ku og elg bedre enn bygutter gjør. Det ville være en interessant oppgave å finne ut hvorfor slike kjønns- og regionale forskjeller oppstår. For vår ulveundersøkelse på Østlandet har det vært av betydning å kartlegge enkelte sider ved folks uro eller frykt for ulven, og da er det interessant at flere av de forskjellene vi ser blant voksne også kan påvises ganske tidlig i livet.

I et kort telefonintervju er det plass til få spørsmål, og vi fokuserte i noen spørsmål (2, 3, 5, 8 og 10) på den frykt eller uro som en del mennesker kan føle ved tanken på at det er eller kunne være ulv i nærheten. Å fokusere såpass klart på fryktaspektet kan være litt betenkelig, men svaralternativene spenner selvsagt over hele skalaen fra mye til ingen frykt.

Svarene på spørsmål 2 viste at et lite flertall (52 %) ikke eller i liten grad ville være urolig for egen eller familiens sikkerhet hvis det skulle være ulv i hjemkommunen. Noe under en tredjedel svarte at de i stor eller i svært stor grad ville være urolige, og 16 % ville «i middels grad» føle uro i en slik situasjon. Det samme spørsmålet ble stilt i den svenske ulveundersøkelsen (Karlsson et al. 1999), med svaralternativene «alltid, ofta, någon gång og aldrig». Ca. 30 % av svenskene svarte «alltid» eller «ofta», og 47 % svarte «aldrig». Kjønnsforskjellen var klar (39 % for kvinner og 22 % for menn). Graden av uro er omtrent på samme nivå i det norske utvalget. Også i det finske utvalget var resultatene på omtrent samme nivå (47 % godtok ulv i nærheten, Lumiaro 1998). Men forskjellene mellom folk i Sverige og i Norge blir store når vi deler opp totalutvalget i geografiske grupper. Den uro svensker som var bosatt i områder med ulv uttrykte var ikke særlig forskjellig fra hva som ble uttrykt av andre svensker (heller litt mindre). Men nordmenn bosatt i Hedmark og Østfold svarte i større grad at de var urolige (38 % svarte i stor eller svært stor grad). Også når vårt materiale ble inndelt etter type bosted var uttrykt uro ved spørsmål 2 høyere (40 %) enn for svensker bosatt i ulveområder. Graden av uro blant svenskene bosatt i områder med ulv er altså ca. 10 % lavere enn i sammenlignbare utvalg i Norge. Også i enkelte aldersgrupper er det store forskjeller mellom de to nabolandene. Mens 9 % av de svenske 30-49-åringene svarte at de alltid eller ofte var eller ville bli urolige med ulv i kommunen, var andelen i Norge 27 %. Men ellers var forskjellen mellom de yngste og de eldste relativt lik i begge landene. Svarmønsteret på alternativet «ikke (urolig) i det hele tatt» er like illustrerende: 23 % av østlendingene i spredtbygde strøk svarte dette. Dette kan vi sammenligne med svensker bosatt i «vargområdene»: Av dem svarte 50 % at de «aldrig» ville kjenne uro utendørs, altså mer enn dobbelt så stor andel som i spredtbygde strøk på Østlandet.

Det ser altså ut til at grad av uro uttrykt ved et slikt spørsmål er på samme nivå i representative utvalg av befolkningen i de to landene, men at nordmenn bosatt i områder der det finnes ulv (og i andre spredtbygde strøk) uttrykker mer uro enn svensker bosatt i områder med ulv. Vi har ikke gode nok data til å kunne si noe om denne uroen i norske utvalg har økt, men i den nevnte undersøkelsen i tre Hedmarks kommuner fra 1993 (Bjerke & Reitan 1994) presenterte vi utsagnet: «Hvis det var ulv i nærheten av der jeg bor

ville jeg bli redd». Det er nok forskjell på svarene om en spør om folk er redde eller om de blir urolige, men 44 % av Finnskogsutvalget svarte at de var helt eller litt enige i utsagnet (50 % av kvinnene, 25 % av mennene). Dette tyder ikke på noen klar økning i frykt for ulven i løpet av de siste sju åra. To andre undersøkelser er også relevante her. I en undersøkelse i Rendalen i 2000 (Hagerud et al. 2000) svarte 55 % ja på spørsmålet «Føler du frykt/usikkerhet ved å være ute i marka pga. nærvær av ulv?» Men i et representativt utvalg i Hedmark fylke, kontaktet i 1998 (Jensen 1998) svarte bare 22 % at store rovdyr reduserer turene i skog og mark, og bare 6 % svarte at de ofte eller alltid følte frykt eller redsel for store rovdyr når de drev friluftsliv.

Et overraskende funn var at det var småbarnsforeldre bosatt i by som uttrykte mest uro i sine svar på spørsmål 2, mens småbarnsforeldre bosatt i spredtbygde strøk og tettsteder ikke uttrykte mer uro enn like gamle voksne uten små barn hjemme. Dersom uro blant småbarnsforeldre bosatt i spredtbygde strøk og tettsteder hadde vært utbredt, burde denne undersøkelsen ha fanget det opp. Som nevnt nedenfor (spørsmål 5) utelukker ikke våre resultater at det på enkelte steder, for eksempel innenfor et ulverevir, er stor frykt for ulv blant småbarnsforeldre, eller at det andre steder ikke finnes frykt i det hele tatt blant småbarnsforeldre. Men i gjennomsnitt, og innenfor vårt utvalg, var ikke frykten større blant de som bodde i tettsteder + i spredtbygde strøk, og som hadde barn under 6 år. Dersom en vil ha fram lokale variasjoner, for eksempel innenfor en kommune, må en utføre meningsmålinger blant et større antall mennesker fra hver kommune.

Også de to neste spørsmålene (3a og 3b) angikk folks uro for egen (eller for barns) sikkerhet utendørs. Ca. 60 % av alle sa at de ville bli mer forsiktige i skogen. Andelen som var helt eller delvis enig i dette var 74 % for kvinner og 80 % for folk over 65 år, hvilket må sies å være ganske høye tall. På utsagnet om at «jeg ville la barna leke ute akkurat som før» var 42 % helt, og 23 % delvis enige, mens 31 % var helt uenige. Det kan synes noe overraskende at respondentene uttrykker noe mindre uro for barns utelek enn for egen ferdsl i skogen, men dette kan henge sammen med at barna oftest leker svært nær huset, ofte under tilsyn. Dessuten ville en kategori som «delvis uenig», hvis den hadde vært med i intervjuet, ha blitt fylt opp av en del svar. Likevel vil det nok være et flertall som ville uttrykke hel eller delvis enighet i at de ville la barna leke som før. Vi har ikke tidligere undersøkelser av holdninger til ulv å sammenligne med, men Knutsen et al. (1998) hadde de samme utsagnene med i sin undersøkelse av holdninger til bjørn, jerv og gaupe. De oppgir at respondentene stilte seg nøytrale til utsagnene, i gjennomsnitt var folk verken enige eller

ueneige (hvilket betyr at omtrent like mange var enige som ueneige).

I spørsmål 5 nevnte intervjueren ni dyrearter, og spurte om graden av frykt for dem. Det er vel kjent at mange mennesker er redde enkelte dyrearter, og at denne redselen kan variere fra lett uro til alvorlig fobi. Når det gjelder fobier viser noen undersøkelser blant barn og ungdommer en prevalens på 2-9 % (King et al. 2000). Milne et al. (1995) rapporterte prevalens på 2.3, 14.5 og 22.2 % for henholdsvis alvorlig, moderat og mild fobi blant ungdom. Frykt for dyr utgjorde 24 % (alvorlig fobi), 33 % (moderat fobi) og 42 % (mild fobi) av det totale antall symptomer. Av arter som ofte fryktes kan vi nevne insekter, rotte, hund, tiger, krokodille, slanger og edderkopper. Jenter og kvinner er oftere plaget enn hva gutter og menn er. Klare dyrefobier hos voksne oppstår oftest i barndommen, og kan være svært plagsomme. Det er uklart hvordan slik frykt oppstår, men sannsynligvis må både evolusjonære, genetiske og læringsmessige faktorer trekkes inn. Svært mange dyrefobier (særlig insektfobier) kan nå behandles ganske effektivt med eksponeringsterapi. Personer som plages med en dyrefobi er oftest klar over at frykten er ubegrunnet eller i hvert fall sterkt overdrevet, men den er selvsagt like fullt reell og plagsom. Utbredelsen av frykt for dyr blant voksne i Norge er lite kjent. Men i en nederlandske undersøkelse (Arindell 2000) uttrykte et stort flertall av de spurte en viss frykt for enkelte arter: slanger (95 %), veps (85 %), rotter (78 %)). Hensikten med å ha dette spørsmålet med i vår undersøkelse var å se om det er noen sammenheng mellom frykt for ulv (og synet på dens utbredelse), og frykt for dyr mer generelt.

Resultatene viste at folk var mest redd for bjørn og hoggorm, fulgt av ulv, løshund, gaupe og elg. Vi finner som vanlig klare kjønnsforskjeller og aldersforskjeller: Kvinner er mer redd enn hva menn er, og frykten øker med økende alder. Dette er det andre spørsmål om frykt der det å ha små barn har en signifikant effekt. Men i likhet med hva som gjaldt for spørsmål 2, gjaldt dette bare for dem som er bosatt i by; småbarnsforeldre bosatt i spredtbygde strøk og tettsteder uttrykte ikke mer frykt for ulv enn sammenlignbare voksne uten små barn hjemme. I lys av de mange medieoppslag om foreldre som er redd for sine barns sikkerhet pga. ulv, kan dette synes som et overraskende funn. Siden vi har målt gjennomsnittsfrykten i et utvalg småbarnsforeldre bosatt på bygda (og i byen) vil det selvsagt likevel være småbarnsforeldre, kanskje særlig de som bor innenfor et ulverevir, som er redde for ulv, uten at det kommer til uttrykk her. Det som da blir det overraskende funnet, er at effekten av å ha små barn hjemme har effekt bare blant folk bosatt i en by.

Det er også interessant at de som har hund, og som er bosatt i spredtbygde strøk og tettsteder, uttrykte mindre frykt for ulv, sammenlignet med bygdefolk uten hund. Dette harmonerer med undersøkelsen fra 1993 på Finnskogen (Bjerke & Reitan 1994), der folk med kjæle-dyr hjemme (mest hund), samt jegere, hadde mindre negative holdninger (viste lite frykt) for ulv. Men noen kan selvsagt være imot å ha ulv i nærheten, uten å være særlig redd arten. Dette har vi undersøkt i en egen analyse, og funnet ble at de som har hund og som bor i spredtbygde strøk aksepterte flere ulver i Norge enn hva andre gjorde. For spørsmål 9 (ulv innen en viss avstand fra der en bor) hadde ikke det å ha hund noen effekt på svarmønstret. Resultatene tyder på at når hunde-eiere er mer opptatt av ulvedebatten enn hva andre er (**tabell 1**), skyldes det i gjennomsnitt ikke frykt, eller at hunde-eiere ønsker færre ulv i Norge enn hva andre gjør. Opptattheten kan snarere reflektere en rasjonell tilpasning til farer som truer hunden, ut fra omsorg for hunden. Igjen minner vi om at våre data gjelder større grupper, ikke smågrupper eller individer. Det er derfor ingen motsetning mellom funnene nevnt her, og at enkeltindivider (eller mindre lokale grupper) som har hund, også føler sterk frykt for ulv. Men dette er ikke utbredt, siden hunde-eiere i gjennomsnitt altså uttrykker mindre frykt for ulv enn hva andre gjør.

Mindre frykt blant hundeeiere kan også ha sammenheng med at ulven jo er en nær slektning av hunden, og likner hunder i utseende og i atferd. Dette bidrar også til at hundeeiere, mer enn andre, har kunnskaper om hvilken atferd som kan forventes av en ulv. Og kunnskaper, samt kontroll og mestring av det en kan frykte, virker ofte fryktreducerende.

Spørsmål 9 – om man aksepterer ulv innen en viss avstand fra bostedet – har også noe med folks frykt for ulven å gjøre. Riktignok var «vet ikke»-andelen høy på dette spørsmålet (15 %), men resultatene tyder på at innenfor totalutvalget aksepterte en tredjedel ikke ulv innen en viss avstand fra hjemmet. Dette er tre ganger så mange som svarte at de ikke ønsker ulv i Norge i det hele tatt (spørsmål 6 og 7), og er vel uttrykk for det velkjente fenomenet at en del mennesker godtar ulv i Norge, men ikke der hvor de selv bor. Likevel svarte altså 52 % at de kunne akseptere ulv i en viss avstand fra der de bor; over halvparten av dem (28 % av totalutvalget) ville ha ulven på større avstand enn 10 km. En av ti godtok ulv nærmere enn 2 km fra huset. Og vi finner de samme skillelinjene mellom ulike grupper som vi ser for de andre spørsmålene: Kvinner, eldre, og de som er bosatt i spredtbygde strøk ønsker i mindre grad enn andre å ha ulv i nærheten av der de bor.

Også i den svenske undersøkelsen om holdninger til ulv (Karlsson et al. 1999) ble det stilt spørsmål om en kunne akseptere ulv i nærheten av plassen der en bor (med svaralternativer «ja, absolutt», «ja, kanskje»,

«nej, helst inte», «nej, absolutt inte» og «vet ej»). 56 % av svenskene svarte ett av de to ja-alternativene, og kan således sammenlignes med nivået for østlendingene (52 %). I Sverige var det dessuten de samme forskjeller som på Østlandet når det gjelder grupper basert på alder, kjønn og utdanning. Ett eksempel er at mens 74 % av svenske menn og 56 % av svenske kvinner i aldersgruppen 15-29 år svarte ja til ulv i nærheten, svarte bare 37 % av menn og 26 % av kvinner over 65 år ja. Men forskjellene mellom vårt og det svenske utvalget blir klare når en skiller mellom tett og spredt befolket område. Til forskjell fra undersøkelsen på Østlandet var folk bosatt i svenske «vargområdene» like eller litt mer positive til ulv enn svensker bosatt andre steder. Sett med norske øyne er det verdt å merke seg at 91 % av svenske «tamdjursägare» som var bosatt i områder der det levde ulv svarte «ja» til at de aksepterte ulv i nærheten av bostedet. (Ellers i Sverige var husdyrbrukere mer negative enn gjennomsnittet av befolkningen). De svenske forskerne forklarer dette resultatet med at svenske saueiere i Värmland og Dalarna har fått eller fått låne elektriske gjerder av fylkesmyndighetene, og at bøndene derfor ikke ser ulv som noen stor trussel. Det er imidlertid vanskelig å forklare at mens 33 % av østlendingene svarte at de ikke vil ha ulv innen en viss avstand fra bostedet, svarte 43 % av svenskene «helst inte» eller «absolutt inte». Noe av denne forskjellen kan henge sammen med at «vet ikke»-prosenten var 15 i Norge og 1 i Sverige.

Vi kan også sammenligne våre data med resultatene fra en finsk undersøkelse om holdninger til ulv (Lumiario 1998). Den viste at 32 % uttrykte redsel for ulv. Det ser ut til at om lag en tredjedel av representative utvalg av befolkningen i både Sverige, Finland og Norge uttrykker klar uro eller frykt når det er tale om ulv som etablerer seg i nærheten.

Resultatene vil selvsagt bli annerledes dersom en stiller de samme spørsmålene i mindre utvalg, for eksempel innenfor et lite lokalsamfunn, enten i by eller på landet. Magnusson (2000) kartla holdninger til ulv blant 89 personer i to svenske lokalsamfunn som ligger innenfor ulveflokkers revir (nær norskegrensen). Holdningene var langt mer negative enn for gjennomsnittet av svensker som bor i Värmland, Dalarna og Härjedalen («ulveom-rådene» i Karlsson et al. 1998). For eksempel svarte 63 % av de spurte at de «alltid, ofte, eller någon gång» var urolig for egen eller familiens sikkerhet utendørs, mens 35 % svarte «aldrig». Dette resultatet ligger nær-mere nivået for østlendinger bosatt i spredtbygde strøk enn for svensker bosatt i Värmland, Dalarna og Härjedalen. Det mest overraskende ved Magnussons undersøkelse er at det ikke ble funnet kjønns- eller aldersforskjeller i holdninger til ulv. Slike forskjeller er som nevnt tidligere svært klare i de aller fleste andre holdningsundersøkelser. Ett annet unntak fra dette er undersøkelsen i tre Hedmarkskommuner fra 1993

(Bjerke & Reitan 1994) der det heller ikke var kjønnsforskjeller i holdninger til ulvens bestandsstørrelse (men aldersforskjellene var svært klare).

Det er foretatt enkelte meningsmålinger i kommuner (bl.a. i Østfold) der folk har en del erfaring med ulv. På spørsmål om «Har ulven gjort deg utrygg» svarer litt over 70 % ja i kommuner som Rømskog, Marker og Skiptvet, mens vi for vårt spørsmål 2 fikk ca. 40 % som rapporterte om at de i stor eller svært stor grad ville være urolige for egen eller families sikkerhet utendørs (det samme tallet fikk vi også for folk bosatt i spredt-bygde strøk generelt, i alle fylkene). Slike forskjeller skyldes selvsagt at vi i vårt utvalg for Østfold har med folk bosatt også i byer og tettbygde strøk. En annen undersøkelse fra Østfold (Rapport om ulv i Østfold 2000) rapporterer at Omnibus fant at innbyggerne i Moss og Fredrikstad hadde en mer positiv innstilling til ulv enn folk i fylket for øvrig, og gjennomsnittet for hele fylket viser da lavere fryktskåre enn for utvalg i spesielt utsatte kommuner. Her må det imidlertid understrekes at i meningsmålingen som ble gjennomført i enkelt-kommunene i Østfold (Rapport Om ulv i Østfold) er beheftet med et stort metodeproblem som gjør at det må stilles spørsmål ved resultatene. Her har man sendt spørreskjemaer til alle husstander i kommunen, og man har basert utregningen av resultater kun på de som har svart. Dette utgjør etter all sannsynlighet ikke et representativt utvalg av kommunens befolkning, og man må mistenke store skjevheter i retning av overrepresentasjon av dem som er mest opptatt av (og kanskje mest negative til) ulv.

I Rendalsundersøkelsen (Hagerud et al. 2000) og i en meningsmåling utført av Rovviltutvalget i Aurskog-Høland kommune (1999), ble det imidlertid trukket et tilfeldig utvalg av innbyggerne, og svarprosentene var gode. Av de som svarte uttrykte 55 % i Rendalen og 58 % i Aurskog-Høland at de følte utrygghet pga. ulven. Samlet sett tyder alle meningsmålingene på at ca. 40 % i spredtbygde strøk generelt føler utrygghet for ulven, og at 50-60 % av folk bosatt i kommuner med ulv føler slik utrygghet.

4.2 Synet på bestandsstørrelse og utbredelse.

Av østlendingene svarte 66 % at de kunne akseptere ulv i større skogområder med god avstand til bebodde områder, og 40 % aksepterte arten i skogområder med noe spredt bebyggelse. Og nær sagt ingen godtok ulv innenfor tettere bebodde områder. Overraskende nok var det ikke forskjeller mellom fylkene for disse spørsmålene, men byfolk var mer aksepterende enn folk bosatt i spredtbygde strøk. I tillegg finner vi de vanlige alderseffektene. At to tredjedeler av de som ble spurt aksepterte ulv i større

skogområder betyr likevel ikke at de synes ulven bør få etablere seg i hele landet. Svarene på spørsmål 7 viser at 30 % syntes at ulven bør få etablere par og familiegrupper i hele landet (eller hvor som helst). 15 % syntes regjeringens forslag var passende for etablering, 11 % nevnte nasjonalparker og reservater, 7 % nevnte Østlandet, 6 % nevnte Nord-Norge og 3 % nevnte Midt-Norge. I tillegg svarte enkelte «langs svenskegrensa», «der det ikke er husdyr» og «i fjell, store skoger, villmark». 12 % ønsket ikke ulv i Norge i det hele tatt, og 11 % svarte «vet ikke». Det er også verdt å merke seg at verken Vestlandet eller Sørlandet ble nevnt av flere enn 10-20 respondenter (om lag 1 % av totalutvalget).

Et kort telefonintervju er kanskje ikke egnet for et såpass omfattende spørsmål som ulvens utbredelse i Norge (dessuten er detaljene i regjeringens forslag lite kjent). Men noen svar er egnet til sammenligning med undersøkelsen i Sverige (Karlsson et al. 1998), som viste at 35 % godtok ulv i hele landet (30 % av østlending-ene sa ja til ulv i hele Norge), og at 5 % ikke ønsket ulv i Sverige i det hele tatt (11-12 % på Østlandet sa nei til ulv i Norge). I Finland var det 7 % som ikke ville ha ulv i landet (Lumiaro 1998). Av svensker bosatt i områder med ulv var det faktisk 41 % som syntes at ulven kunne få etablere seg i hele Sverige. Dette tallet kan vi sammenligne med at 17 % av hedmarkingene og 28 % av østfoldingene godtok ulve-etablering i hele Norge. Igjen ser vi en tendens til at mens det ikke er store forskjeller mellom holdningene i et representativt utvalg svensker og et representativt utvalg østlendinger, er forskjellene betydelige når vi sammenligner svensker bosatt i områder med ulv med østlendinger bosatt i spredtbygde strøk og noe ulv.

Mer informasjon om dette får vi fra svarene på spørsmålet om bestandsstørrelsen. De som ble intervjuet ble fortalt at «i dag antas det å være mellom 20 og 40 ulv i Norge» (dette er selvsagt en noe usikker størrelse). 25 % av svarerne syntes dette var et passende antall. Ni prosent ønsket færre enn 20 individer, og 32 % av vårt utvalg godtok flere ulver i Norge enn det er i dag (flere enn 40). (Men «vet ikke»-andelen var såpass høy som 23 %). Dette innebærer at av dem som godtok ulv i Norge (og når «vet ikke»-gruppen holdes utenfor), var det omtrent like stor andel som ønsket dagens bestand eller færre (51 %) som den andelen som ønsket flere ulv i Norge (49 %). Medregnes de 11 % av totalutvalget som ikke ønsket ulv i Norge i det hele tatt (og «vet ikke»-gruppen holdes utenfor), sa 38 % at antallet bør være 1-40 individer, mens 36 % godtok mer enn 40 individer. Sammenligningen med den svenske undersøkelsen vanskeliggjøres av at andelen «vet ikke»-svar var langt høyere i vår Østlandsundersøkelse. Men i det svenske utvalget svarte 7 % at de aksepterte flere tusen ulver i landet, 34 % at de kunne akseptere 500-

1000 ulver, og 28 % svarte 100-200. Det ble antatt å være 40-60 ulver i Sverige da undersøkelsen ble utført. Dette innebærer at mer enn to tredjedeler av det svenske utvalget aksepterte en ulvebestand som er minst dobbelt så stor som hva den ble antatt å være. I synet på bestandsstørrelsen ser vi følgelig en stor forskjell mellom utvalget i Sverige og på Østlandet; svenskene aksepterer i gjennomsnitt en betydelig større ulvebestand. Det hører imidlertid med i vurderingen at to av svaralternativene i den svenske undersøkelsen lød som følger: «Så mange att vi med hög sannolikhet säkrar vargens långsiktiga överlevnad i Sverige (dvs. 500–1000 vargar», og «inte flere enn att vi kortsiktigt rädder vargen undan risken för utrotning (dvs. 100-200 vargar)». Slike tydelige henvisninger til artens muligheter for å overleve kan ha dreid svarene i en mer positiv retning enn om bestandsanslagene hadde vært presentert bare i form av et tall-intervall, som i vår undersøkelse. Også finnene aksepterer flere ulver i landet enn hva østlendingene gjorde: 66% aksepterte flere enn 150 ulver i Finland.

Variasjonene i synet på bestandsstørrelse på tvers av kjønn, alder og utdanning viste det samme mønster i Sverige som på Østlandet. Og vi ser igjen en betydelig forskjell i holdningen på den svenske og den «østlandske» landsbygda. Bare 6 % av svenske landsbygd-beboere svarte «ingen vilda varger», mens andelen i vårt utvalg var 22 % (spredtbygde strøk). I Sverige var faktisk synet på bestandsstørrelsen nokså lik i områder med ulv, på landsbygda generelt, og i totalutvalget. De svenske forskerne konkluderte med at «I praktiskt taget alla de olika undersökta grupperna finns det en mer positiv inställning till varg hos boende i vargområden än utanför. Det talar för att konflikten i Sverige mellan stad och landsbygd angående varg inte är så stor som debatten ofta ger uttryck för» (Karlsson et al. 1999, s. 55). Nå foreligger som tidligere nevnt en nyere holdningsundersøkelse fra Sverige (Steen 2000), som tyder på en noe mer negativ innstilling til bestandsstørrelse i de svenske «vargområdene» enn i mer urbane svenske områder. Man kan ikke se bort fra at holdningene kan endre seg merkbart i løpet av 2-3 år, og/eller at ulike undersøkelser trekker forskjellige utvalg.

4.3 Begrensninger ved bruk av spørreskjemaer

Frykt for et ytre objekt (i vårt tilfelle, ulv) er en viktig del av hva vi kaller holdninger overfor dette objektet. Det er vel kjent at det ikke alltid er overensstemmelse mellom holdninger og atferd (hva vi gjør i forhold til holdningsobjektet). Man kan være negativt innstilt til en gruppe mennesker, men likevel opptre vennlig overfor representanter for den. Man kan være skeptisk til overdreven privatbilisme, men likevel selv kjøre bil

ofte. Eller noen kan være svært positivt innstilt til bilkjøring, men likevel være engstelig for å gjøre det. Også når det gjelder holdninger overfor dyr (positive så vel som negative) gjelder at holdninger ikke alltid «oversettes direkte» til atferd. Noen av dem som har sagt at de ikke vil være redd ulv, kan bli det i en virkelig konfrontasjon med arten. Og noen av dem som har sagt at de vil bli redd, kan komme til å reagere med lite frykt ved syn av ulv i naturen. Undersøkelser har vist at blant folk med sterk frykt for en dyreart er det likevel mange som kan nærme seg og kanskje berøre det dyret (hund, edderkopp, slange) de frykter (Geer 1965, Lanyon & Manesovitz 1966). Man kan ikke se bort fra at i en sak som er såpass «politisert» som debatten om ulven i norsk natur, blir holdningene påvirket av standpunkter i andre saker, og at avviket mellom «liv» og «lære» der-med øker.

Et annet spørsmål som ofte blir reist er om kjønnsforskjellen i frykt er reell, eller om den kanskje (delvis) skyldes at kvinner kan være mer ærlige enn menn, og at menn ikke så lett innrømmer egen frykt. Dette er svært sammensatte problemstillinger som vi ikke kan drøfte her. Innenfor samfunnsfagene er studiet av kjønnsforskjeller og kjønnsroller kanskje det mest omfattende forskningsfeltet, og den interesserte leser vil ha nok teorier å ta fatt på der.

Det er i tillegg flere usikkerhetsmomenter ved bruk av spørreskjemaer, knyttet for eksempel til spørsmål om representativitet, nyanser i formuleringer som er valgt, valg av statistisk analysemetode, m.m. Resultatene bør derfor ofte betraktes som tendenser heller enn ugjendrivelige fakta. I denne undersøkelsen om holdninger til ulv er imidlertid de fleste tendensene (se referat først i denne rapporten) såpass markerte at vi regner dem for å være ganske pålitelige. Vi understreker likevel igjen at i en holdningsundersøkelse som dekker et såpass stort område vil vi måtte legge hovedvekt på gjennomsnittsverdier for større grupper. Det vil selvsagt finnes spredning rundt gjennomsnittene, og en kan ikke slutte direkte fra gruppedata til individ-data eller til situasjonen innenfor en mindre gruppe. Holdningene innenfor et lite lokalsamfunn kan være mye mer ekstreme (i begge retninger) enn hva gjennomsnittsverdien kan lede oss til å tro.

Vi kan trekke en parallell til værrapporter: Man kan si noe om været på ulike deler av Østlandet, men det vil kreve enorme ressurser dersom en skal si noe om været i hver eneste grend eller sted på Østlandet. Da nøyer man seg med å si at det er «lokalt mye nedbør» eller «lokal tåke».

5 Litteratur

- Arindell, W.A. 2000. Phobic dimensions: IV. The structure of animal fears. – *Behavioural Research & Therapy* 38: 509-530.
- Bjerke, T. 1994. Barn – natur – friluftsliv. - Landbruksforlaget, Oslo.
- Bjerke, T. & Reitan, O. 1994. Holdninger i tre Hedmarkskommuner til ulven.- NINA Oppdragsmelding 263: 1-37.
- Bjerke, T., Reitan, O. & Kellert, S.R. 1998. Attitudes toward wolves in Southeastern Norway.- *Society and Natural Resources* 11: 169-178.
- Bjerke, T., Ødegårdstuen, T.S. & Kaltenborn, B.P. 1998. Attitudes toward animals among Norwegian children and adolescents: Species preferences. - *Anthrozoos* 11: 227-235.
- Bjerke, T. & Kaltenborn, B.P. 1999. The relationship of ecocentric and anthropocentric motives to attitudes toward large carnivores. - *Journal of Environmental Psychology* 19: 415-421.
- Dahle, L. 1987. Haldningar til bjørn, jerv og ulv i Noreg. Hovedoppgåve, NLH.
- Decker, D.J. & Goff, G.R. 1987. Valuing wildlife. Economic and social perspectives. - Boulder: Westview Press.
- Geer, J.H. 1965. The development of a scale to measure fear. – *Behav. Res. Therapy* 3: 45-53.
- Hagerud, L.O., Lyseggen, S., Myklebust, S.M. & Storholm, B. 2000. Ulven i Rendalen: En Forundersøkelse av ulvens innvirkning på innbyggernes dagligliv i nærmiljøet. - Høgskolen i Hedmark, Avdeling for økonomi, samfunnsfag og informatikk, Rena.
- Hook, R. & Robinson, W. 1982. Attitudes of Michigan citizens toward predators. - s. 382-394 i Harrington, F. & Paquet, P., red. *Wolves of the world*. New Jersey: Noyes Publishing..
- Jensen, H. 1998. Rovvilt og friluftsliv – konflikt? En spørreundersøkelse blant befolkningen i Hedmark fylke. - Høgskolen i Hedmark, Avdeling for økonomi, samfunnsfag og informatikk, Rena.
- Johnson, R.T. 1974. On the spoor of the "big bad wolf". - *The Journal of Environmental Education* 6: 37-39.
- Karlsson, J., Bjarvall, A. & Lundvall, A. 1999. Svenskarnas installning till varg. - Stockholm: Naturvårdsverket.
- Kellert, S.R. 1985. The public and the timber wolf in Minnesota. - *Transactions of the North American Wildlife and Natural Resources Conference* 51: 193-200.
- Kellert, S.R. 1990. Human dimensions of wolf reintroduction. - Report prepared for the Wildlife Society's committee on reintroduction of wild canids. Unpublished manuscript, Yale University, School of Forestry and Environmental Sciences.
- Kellert, S.R. 1991. Public views of wolf restoration in Michigan. - *Transactions of the North American Wildlife and Natural Resources Conference* 56: 152-161.
- Kellert, S.R. & Wilson, E.O. (Eds) 1993. *The biophilia hypothesis*. - Washington, D.C. Island Press.
- King, N.J., Ollendick, T.H., Murphy, G.C. & Muris, P. 2000. Animal phobias in children: Aetiology, assessment and treatment. – *Clinical Psychology and Psychotherapy* 7: 11-21.
- Knutsen, T., Aasetre, J. & Sagør, J.T. 1998. Holdninger til rovvilt i Norge. Senter for Miljø og Utvikling (SMU), Trondheim, Rapport nr. 4/98.
- Lanyon, R.I. & Manesovitz, M. 1966. Validity of self-reported fear. - *Behavioral Research & Therapy* 4: 259-263.
- Lumiaro, R. 1998. Suomalaisten suhtautuminen suteen (English summary – Attitude of Finns towards the wolf). - *Suomen Riista* 44: 43-55.
- Magnusson, I. 2000. Leva i vargland. Attitydundersøkning i vargområde Årjang-Eda. Upublisert manuskript.
- McNaught, D. 1987. Wolves in the Yellowstone? Park visitors respond. - *Wildlife Society Bulletin* 15: 518-521.
- Milne, J.M., Garrison, C.Z., Addy, C.L., McKeown, R., Jackson, K.L., Cuffe, S.P. & Waller, J.L. 1995. Frequency of phobic disorder in a community sample of young adolescents. – *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 34: 1202-1211.
- Pate, J., Manfredi, M.J., Bright, A.D. & Tischbein, G. 1996. Coloradan's attitudes toward reintroducing the gray wolf into Colorado. - *Wildlife Society Bulletin* 24: 421-428.
- Rapport om ulv i Østfold. 2000. Dokumentasjon i forbindelse med høringsuttalelse «Differensiert forvaltning av ulv i Norge – høring». - Kommuner i Østfold, september.
- Rovviltutvalget i Aurskog-Høland. 1999. Rapport fra rovvalget vedrørende rovvalgsituasjonen i Aurskog-Høland. Aurskog-Høland kommune.
- Skog, O.J. 1998. Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming. - Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Steen, H. 2000. Ju narmare vargen desto større motstand. - *Land* 40: 32.
- Ødegårdstuen, T.S. & Bjerke, T. 1995. Hva synes barn om dyreatene? - *Barn* 13:49-67.

Vedlegg 1

Spørreskjemaet

Spørreundersøkelse vedr. ULV
 Oppdragsgiver: NINA Lillehammer og DN
 Gjennomføres: uke 26 2000
 Utvalg: 1200 totalt
 Aldersgrense: 18 år

1. I hvilken grad er du generelt sett opptatt av diskusjonen om ulv?

- 1: i svært liten grad
- 2: i liten grad
- 3: i middels grad
- 4: i stor grad
- 5: i svært stor grad
- 6: vet ikke

2. I hvilken grad ville du være urolig for din egen eller din families sikkerhet utendørs dersom det var ulv i den kommunen du bor i?

- 1: ikke i det hele tatt
- 2: i liten grad
- 3: i middels grad
- 4: i stor grad
- 5: i svært stor grad
- 6: vet ikke

3. Hvor enig eller uenig ville du være i følgende utsagn hvis det var ulv i din hjemstedskommune eller i nabokommunene:

- 1: helt enig
- 2: delvis enig
- 3: helt uenig
- 4: vet ikke

3.1: jeg ville bli mer forsiktig med å ferdes i skog og mark

3.2: jeg ville la barna leke ute akkurat som før

4. Vi vil også at du skal ta stilling til tre påstander om felling av og jakt på ulv, og vil at du skal si om du er enig, verken enig eller uenig eller enig i påstandene.

- 1: helt enig
- 2: delvis enig
- 3: helt uenig
- 4: vet ikke

4.1: Å skyte ulv er ikke ønskelig, heller ikke ulv som har gjort skade

4.2: Det er OK å skyte ulv som har gjort skade, dersom myndighetene har gitt fellingstillatelse

4.3: Det kan ikke aksepteres at noen tar livet av ulv på ulovlig vis, selv om ingen oppdager det

5. I hvilken grad vil du si at du er redd for følgende dyr?

- 1: Ikke redd i det hele tatt
- 2: Litt redd
- 3: Svært redd
- 4: Vet ikke

randomiseres:

- hund
- hest

- insekter
- løshund
- ulv
- gaupe
- hoggorm
- bjørn
- elg

6. I dag antas det å være mellom 20 og 40 ulv i Norge.

Hvor mange ulv kan du godta at det kan være i Norge?

- ingen svaralternativer presenteres

- 1: ingen (GÅ TIL SPM. 10*)
- 2: færre enn 20
- 3: 20-40 (som i dag)
- 4: 41-60
- 5: 61-100
- 6: over 100
- 7: vet ikke

* spm. 7 får da kode 9, spm. 8 får kode 4 og spm. 9 får kode 4

Hvis spm. 6 = 2-7

7. Regjeringen har avgrenset området i Norge der ulv skal få etablere par og familiegrupper til å omfatte søndre deler av Hedmark og Akershus, det meste av Buskerud, samt Østfold, Telemark og Aust-Agder.

Spørsmålet til deg er: Hvor i Norge synes du at ulv kan få etablere seg?

Ingen svaralternativer presenteres. Flere svaralternativer er mulige.

- 1: I hele landet \ Hvor som helst den måtte etablere seg
- 2: I Nord-Norge
- 3: I Midt-Norge
- 4: På Vestlandet
- 5: På Sørlandet
- 6: På Østlandet
- 7: Bare i nasjonalparker og reservater
- 8: Bare i det området som regjeringen har foreslått
- 9: Ikke i Norge i det hele tatt
- 10: Vet ikke

Hvis spm. 6 = 2-7

8. Når det gjelder det fylket du selv bor i, kan du - eller kan du ikke - akseptere ulv i noen av følgende typer områder i ditt fylke: (ja / nei / vet ikke)

Flere svar kan registreres

- 1: i større skogområder med god avstand til bebodde områder
- 2: i områder med mest skog, og med noe spredt bebyggelse
- 3: innenfor tettere bebodde områder
- 4: overalt
- 5: ingen steder
- 6: vet ikke

Hvis spm. 6 = 2-7

9. Kan du akseptere at ulv etablerer seg innen en viss avstand fra der du bor, og i tilfelle ja - hvor stor avstand må det i så fall være?

- 1: mer enn 10 km
- 2: 2-10 km
- 3: mindre enn 2 km fra huset
- 4: NEI
- 5: vet ikke

10. Gjennom internasjonale avtaler har Norge forpliktet seg til å ta vare på biologisk mangfold, bl.a. ved å verne truede og sårbare arter.

Er du enig eller uenig i at det generelt sett er viktig å verne truede og sårbare arter?

- 1: helt enig
- 2: delvis enig
- 3: helt uenig
- 4: vet ikke

11. Har din husstand kjæledyr eller husdyr?

- 1: ja, hund
- 2: ja, andre kjæledyr
- 3: ja, husdyr (ku, hest, sau, gris, osv.)
- 4: nei

Bakgrunnsvariabler

100. Registrer kjønn

- 1: Mann
- 2: Kvinne

101. Hva er din alder?

- registreres i hele tall (minimum 18 år, variabelen kan grupperes i etterkant)

- 1: 18-29
- 2: 30-49
- 3: 50-64
- 4: 65 og over

102. Hva er din høyeste fullførte utdanning?

- 1: folke- \ ungdoms- \ realskole
- 2: videregående skole allmennfag \ gymnas
- 3: videregående skole yrkesfag \ fagbrev
- 4: høgskole \ universitet i inntil 4 år
- 5: universitet i 4 år eller mer

103. Bor du i...

- 1: en by (over 10 000 innb)
- 2: et tettsted (mindre enn 10 000 innb.)
- 3: spredtbygd strøk

104. Virksomhet \ yrke

- 1: ansatt i industri, bygg/anlegg og lignende
- 2: ansatt i andre yrker
- 3: gårdbruker, skogbruker
- 4: selvstendig i annen næring
- 5: hjemmевærende
- 6: pensjonist \ trygdet
- 7: skoleelev \ student
- 8: annet

105. Har du barn boende hjemme?

- 1: 6 år eller yngre
- 2: 7-18 år
- 3: over 18 år
- 4: NEI

Vedlegg 2

Tabell 12. I hvilken grad er du generelt sett opptatt av diskusjonen om ulv (i prosent)?

		I svært liten grad	I liten grad	I middels grad	I stor grad	I svært stor grad	Vet ikke grad
Hele utvalget		15,1	20,4	36,3	17,9	10,0	0,2
Kjønn	Mann	14,8	19,2	34,9	18,9	12,1	0,1
	Kvinne	15,3	21,6	37,6	17,1	8,1	0,3
Alder	18-29 år	21,9	32,4	32,6	9,1	3,8	0,2
	30-49 år	14,8	18,5	39,3	18,7	8,3	0,4
	50-64 år	12,9	15,3	34,3	21,5	16,0	
	65 år +	8,8	14,6	36,4	24,3	15,9	
Fylke	Østfold	10,9	20,1	38,9	18,7	11,2	0,3
	Akershus	17,5	23,8	34,7	15,7	8,4	
	Oslo	17,5	18,7	37,3	17,5	8,4	0,5
	Hedmark	8,0	15,9	35,0	24,1	17,0	
By (> 10 000)		16,6	21,5	35,1	17,5	8,9	0,4
Tettsted (<10 000)		13,5	22,7	40,0	16,4	7,2	0,2
Spredtbygd		14,2	14,2	32,6	21,5	17,6	
Folke/ungdom/realskole		15,2	20,2	34,3	19,2	11,1	
Vdg. allmennfag		16,7	24,8	37,1	12,9	8,1	0,5
Vdg. yrkesfag		20,3	13,4	39,1	14,4	12,9	
Universitet/høgskole		12,8	21,5	35,6	20,4	9,3	0,3

Tabell 13. I hvilken grad ville du være urolig for din egen eller din familjes sikkerhet utendørs dersom det var ulv i den kommunen du bor i? (i prosen).

		Ikke i det hele tatt	I liten grad	I middels grad	I stor grad	I svært stor grad	Vet ikke grad
Hele utvalget		27,5	24,5	16,0	17,2	13,9	0,9
Kjønn	Mann	37,1	26,7	13,3	13,1	8,4	1,5
	Kvinne	18,5	22,4	18,6	21,1	19,1	0,4
Alder	18-29 år	32,5	26,6	19,5	10,8	9,7	0,7
	30-49 år	27,0	28,0	16,9	16,8	10,6	0,8
	50-64 år	30,5	22,1	12,1	16,1	18,3	0,9
	65 år +	17,4	15,2	13,8	29,1	23,1	1,5
By	>10 000	31,3	26,9	15,6	15,4	10,3	0,5
Tettsted	<10 000	24,6	24,4	15,7	18,1	15,5	1,7
Spredtbygd		23,1	18,8	17,9	20,1	19,7	0,4
Ikke små barn hjemme		28,8	24,8	14,7	17,3	13,4	1,0
Har små barn hjemme		21,5	23,3	21,5	16,6	16,6	0,4

Tabell 14. Hvis det var ulv i min hjemsteds-/nabokommune: Jeg ville bli mer forsiktig med å ferdes i skog og mark (i prosent).

		Helt enig	Delvis enig	Helt uenig	Vet ikke
Hele utvalget		36,2	24,5	38,4	0,9
Kjønn	Mann	23,8	22,4	53,2	0,6
	Kvinne	47,7	26,3	24,7	1,2
Alder	18-29 år	30,9	31,5	36,2	1,4
	30-49 år	31,3	23,3	45,3	0,1
	50-64 år	32,8	23,4	42,8	1,0
	65 år +	60,9	18,6	18,3	2,2
Folke/ungdom/realskole		51,5	18,7	27,3	2,5
Vdg. allmennfag		37,6	32,4	29,5	0,5
Vdg. yrkesfag		38,6	17,3	42,6	1,5
Universitet/høgskole		28,8	26,7	44,1	0,3

Tabell 15. Hvis det var ulv i min hjemsteds-/nabokommune: Jeg ville la barna leke ute akkurat som før (i prosent).

		Helt enig	Delvis enig	Helt uenig	Vet ikke
Hele utvalget		42,3	22,9	31,4	3,4
Kjønn	Mann	49,4	22,3	25,4	2,9
	Kvinne	35,7	23,5	36,9	3,9
Alder	18-29 år	44,8	26,3	25,4	3,6
	30-49 år	50,1	21,5	26,4	2,0
	50-64 år	45,9	19,9	30,0	4,3
	65 år +	13,8	25,5	54,8	5,9
Folke/ungdom/realskole		22,3	29,4	40,1	8,1
Vdg. allmennfag		39,2	23,9	33,5	3,3
Vdg. yrkesfag		44,1	16,8	35,6	3,5
Universitet/høgskole		49,4	22,9	25,8	1,9

Tabell 16. Å skyte ulv er ikke ønskelig, heller ikke ulv som har gjort skade (i prosent).

		Helt enig	Delvis enig	Helt uenig	Vet ikke
Hele utvalget		20,3	27,3	51,0	1,4
By (>10 000)		24,1	28,6	45,8	1,4
Tettsted (<10 000)		19,3	26,0	53,3	1,4
Spredtbygd		13,3	26,2	59,2	1,3
Har ikke små barn		21,6	26,7	49,9	1,7
Har små barn		14,9	29,7	55,4	
Alder	18-29 år	25,2	38,4	35,0	1,4
	30-49 år	21,7	29,5	47,6	1,3
	50-64 år	18,9	23,9	56,1	1,2
	65 år +	11,7	9,7	76,5	2,0
Fylke	Østfold	21,6	24,0	53,7	0,7
	Akershus	20,3	28,9	49,7	1,2
	Oslo	22,3	31,1	44,6	2,0
	Hedmark	14,3	18,0	66,2	1,5

Tabell 17. Det er OK å skyte ulv som har gjort skade, dersom myndighetene har gitt fellingstillatelse (i prosent).

		Helt enig	Delvis enig	Helt uenig	Vet ikke
Hele utvalget		77,6	12,4	9,4	0,5
Kjønn	Mann	76,1	13,5	9,7	0,6
	Kvinne	79,1	11,4	9,1	0,4
Alder	18-29 år	70,5	16,6	11,9	1,0
	30-49 år	77,4	13,5	8,9	0,2
	50-64 år	75,7	13,1	10,4	0,9
	65 år +	91,2	2,9	5,8	
Fylke	Østfold	77,0	11,9	10,6	0,5
	Akershus	76,9	13,4	9,4	0,4
	Oslo	75,2	13,1	10,9	0,7
	Hedmark	86,3	9,0	4,5	0,2

Tabell 18. Det kan ikke aksepteres at noen tar livet av ulv på ulovlig vis, selv om ingen oppdager det (i prosent.)

		Helt enig	Delvis enig	Helt uenig	Vet ikke
Hele utvalget		65,3	14,7	18,7	1,3
Kjønn	Mann	70,2	11,3	16,9	1,6
	Kvinne	60,8	17,8	20,4	1,0
Alder	18-29 år	69,8	16,6	12,3	1,2
	30-49 år	69,7	14,1	14,5	1,7
	50-64 år	65,8	10,8	22,9	,5
	65 år +	46,6	18,5	33,7	1,1
Fylke	Østfold	60,1	13,1	25,2	1,5
	Akershus	68,1	13,1	17,5	1,4
	Oslo	72,1	15,6	11,6	,7
	Hedmark	48,2	19,1	30,7	1,9
By (>10 000)		71,3	14,7	13,2	0,7
Tettsted (<10 000)		62,7	15,2	21,2	1,0
Spredtbygd		55,6	14,1	27,4	3,0

Tabell 19. I hvilken grad vi du si at du er redd for følgende dyr (kjønn og alder i prosent).

Dyreart		Kjønn		Alder			
		Mann	Kvinne	18-29 år	30-49 år	50-64 år	65 år +
Hund	Ikke redd	87,2	83,6	23,3	40,1	20,9	15,7
	Litt redd	11,4	14,2	23,9	43,6	15,9	16,6
	Svært redd	1,4	1,9	0,0	62,7	24,2	13,1
	Vet ikke	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Hest	Ikke redd	88,8	78,4	23,8	39,9	21,2	15,1
	Litt redd	10,2	18,5	19,5	44,6	17,1	18,8
	Svært redd	0,5	2,6	19,1	59,1	6,4	15,4
	Vet ikke	0,5	0,5	0,0	34,9	38,3	26,8
Insekter	Ikke redd	85,5	74,4	22,2	42,2	21,4	14,2
	Litt redd	13,4	19,8	28,4	33,7	18,1	19,8
	Svært redd	0,7	5,6	15,6	41,8	9,6	33,0
	Vet ikke	0,3	0,2	0,0	78,7	0,0	21,3
Løshund	Ikke redd	58,6	46,1	25,8	37,6	21,3	15,3
	Litt redd	34,7	35,0	19,9	46,3	21,2	12,6
	Svært redd	5,9	18,2	16,9	41,9	14,4	26,8
	Vet ikke	0,9	0,6	65,6	0,0	22,0	12,4
Ulv	Ikke redd	56,5	30,3	24,7	43,8	20,4	11,1
	Litt redd	28,8	30,8	25,3	43,3	20,4	11,0
	Svært redd	11,4	36,7	16,2	35,1	19,7	29,1
	Vet ikke	3,3	2,3	29,8	21,5	29,1	19,6
Gaupe	Ikke redd	75,6	41,8	19,9	45,1	21,6	13,3
	Litt redd	17,3	31,4	31,9	38,2	17,9	12,0
	Svært redd	3,5	21,1	22,9	33,4	18,8	24,9
	Vet ikke	3,6	5,8	13,8	22,5	24,0	39,8
Hoggorm	Ikke redd	54,2	23,3	20,1	41,3	24,3	14,3
	Litt redd	34,2	37,7	25,0	42,4	20,5	12,1
	Svært redd	11,1	38,5	24,3	38,0	14,9	22,9
	Vet ikke	0,5	0,5	22,3	42,4	5,3	30,0
Bjørn	Ikke redd	32,3	18,7	22,2	46,2	21,4	10,1
	Litt redd	38,2	26,6	25,1	43,0	20,2	11,8
	Svært redd	26,4	52,1	22,0	35,3	19,6	23,0
	Vet ikke	3,1	2,6	18,3	47,2	26,0	8,6
Elg	Ikke redd	70,2	57,5	21,3	41,9	21,2	15,6
	Litt redd	26,0	32,2	25,9	37,8	20,0	16,3
	Svært redd	3,5	9,8	27,1	47,0	13,4	12,6
	Vet ikke	0,3	0,5	0,0	10,1	47,1	42,8

Tabell 20. I hvilken grad vi du si at du er redd for følgende dyr (fylkesvis i prosent).

Dyreart		Fylke				Hele utvalget
		Østfold	Akershus	Oslo	Hedmark	
Hund	Ikke redd	84,8	88,5	83,8	80,4	85,3
	Litt redd	13,3	9,7	14,6	17,2	12,9
	Svært redd	1,9	1,8	1,0	2,5	1,7
	Vet ikke	0,0	0,0	0,5	0,0	0,2
Hest	Ikke redd	81,9	81,6	87,0	80,9	83,3
	Litt redd	15,7	16,6	10,7	16,7	14,6
	Svært redd	2,4	1,3	1,6	1,9	1,7
	Vet ikke	0,0	0,4	0,8	0,6	0,5
Insekter	Ikke redd	75,2	79,5	85,6	72,8	79,8
	Litt redd	20,0	18,2	10,2	24,1	16,8
	Svært redd	12,4	12,1	12,5	11,7	12,2
	Vet ikke	0,5	0,7	1,3	0,0	0,7
Løshund	Ikke redd	48,1	53,6	52,7	51,9	52,1
	Litt redd	39,0	33,6	33,4	36,4	34,9
	Svært redd	12,4	12,1	12,5	11,7	12,2
	Vet ikke	0,5	0,7	1,3	0,0	0,7
Ulv	Ikke redd	37,8	42,7	49,1	36,0	43,0
	Litt redd	32,5	27,4	30,0	32,3	29,8
	Svært redd	28,7	25,4	19,1	29,8	24,5
	Vet ikke	1,0	4,5	1,8	1,9	2,7
Gaupe	Ikke redd	53,8	59,1	60,2	56,2	58,1
	Litt redd	25,2	26,1	20,6	28,4	24,5
	Svært redd	16,2	9,7	13,5	14,2	12,7
	Vet ikke	4,8	5,2	5,7	1,2	4,7
Hoggorm	Ikke redd	37,9	35,5	40,7	40,1	38,2
	Litt redd	35,1	36,2	38,1	31,5	36,0
	Svært redd	26,5	27,6	21,1	27,2	25,3
	Vet ikke	0,5	0,7	0,0	1,2	0,5
Bjørn	Ikke redd	22,4	21,1	31,3	25,9	25,3
	Litt redd	30,0	31,2	33,4	35,2	32,3
	Svært redd	44,3	43,1	33,9	37,7	39,7
	Vet ikke	3,3	4,5	1,3	1,2	2,8
Elg	Ikke redd	56,7	63,8	67,7	61,7	63,5
	Litt redd	35,2	28,3	25,5	32,7	29,2
	Svært redd	7,1	7,9	6,0	5,6	6,8
	Vet ikke	1,0	0,0	0,8	0,0	0,4

Tabell 21. *Hvor mange ulv kan du godta at det kan være i Norge? (i prosent.).*

	Ingen	Færre enn 20	20-40 (som i dag)	41-60	61-100	Over 100	Vet ikke
Hele utvalget	10,6	9,0	25,1	6,5	6,2	19,6	23,2
Kjønn							
Mann	9,3	7,8	21,4	6,5	8,2	26,6	20,4
Kvinne	11,8	10,0	28,5	6,5	4,3	13,0	25,8
Alder							
18-29 år	1,6	5,9	26,8	11,9	6,6	24,3	22,9
30-49 år	7,8	7,5	26,7	4,6	6,7	23,2	23,6
50-64 år	12,9	7,8	21,7	7,9	8,3	16,3	25,1
65 år +	27,9	18,8	22,7	1,7	1,3	7,6	20,0
Fylke							
Østfold	14,0	12,4	26,1	5,1	4,4	14,8	23,3
Akershus	9,7	6,6	28,2	5,1	6,5	20,7	23,3
Oslo	4,2	5,9	21,9	9,4	8,5	26,3	23,7
Hedmark	23,8	18,3	22,8	5,2	1,9	6,6	21,5
By (>10 000)	5,2	7,4	24,4	9,4	7,6	24,1	21,9
Tettsted (<10 000)	11,6	7,7	26,3	4,6	3,6	18,3	28,0
Spredtbygd	21,6	15,1	24,6	2,6	7,3	11,2	17,7
Folke/ungdom/realskole	18,2	15,7	23,7	6,1	2,0	10,1	24,2
Vdg. allmennfag	10,0	8,1	34,0	5,3	5,3	17,7	19,6
Vdg. yrkesfag	15,8	9,9	27,1	4,4	4,9	18,2	19,7
Universitet/høgskole	6,3	6,6	22,2	7,8	8,3	24,0	24,8

Tabell 22 Hvor er det akseptabelt at ulv etablerer seg? (i prosent, flere svaralternativer kan nevnes av samme person).

		Kjønn		Alder			
		Mann	Kvinne	18-29 år	30-49 år	50-64 år	65 år +
I hele landet / Hvor som helst den måtte etablere seg	Ikke nevnt	67,5	72,0	56,7	66,1	76,2	90,5
	Nevnt	32,5	28,0	43,3	33,9	23,8	9,5
I Nord-Norge	Ikke nevnt	93,0	95,2	93,5	95,0	94,7	92,3
	Nevnt	7,0	4,8	6,5	5,0	5,3	7,7
I Midt-Norge	Ikke nevnt	95,6	97,7	98,6	95,3	95,8	98,8
	Nevnt	4,4	2,3	1,4	4,7	4,2	1,2
På Vestlandet	Ikke nevnt	99,3	99,0	99,6	98,4	99,3	100,0
	Nevnt	,7	1,0	,4	1,6	,7	
På Sørlandet	Ikke nevnt	98,0	99,1	98,8	97,8	99,1	99,4
	Nevnt	2,0	,9	1,2	2,2	,9	,6
På Østlandet	Ikke nevnt	90,8	96,0	96,5	92,7	91,3	93,9
	Nevnt	9,2	4,0	3,5	7,3	8,7	6,1
Bare i nasjonalparker og reservater	Ikke nevnt	88,6	89,2	90,0	90,1	88,5	84,8
	Nevnt	11,4	10,8	10,0	9,9	11,5	15,2
Bare i det området som regjeringen har foreslått	Ikke nevnt	84,7	84,5	84,7	79,9	86,9	93,6
	Nevnt	15,3	15,5	15,3	20,1	13,1	6,4
Langt unna folk og bebyggelse	Ikke nevnt	96,1	95,3	95,7	96,4	95,0	95,0
	Nevnt	3,9	4,7	4,3	3,6	5,0	5,0
Ikke i Norge i det hele tatt	Ikke nevnt	90,2	86,4	98,2	91,6	85,7	68,3
	Nevnt	9,8	13,6	1,8	8,4	14,3	31,7
Vet ikke	Ikke nevnt	94,2	85,1	86,4	92,4	88,7	88,0
	Nevnt	5,8	14,9	13,6	7,6	11,3	12,0

Tabell 23. Hvor er det akseptabelt at ulv etablerer seg? (fordelt på fylke i prosent).

		Fylke			
		Østfold	Akershus	Oslo	Hedmark
I hele landet / Hvor som helst den måtte etablere seg	Ikke nevnt	71,8	67,3	66,3	82,7
	Nevnt	28,2	32,7	33,7	17,3
I Nord-Norge	Ikke nevnt	91,7	95,0	94,0	95,7
	Nevnt	8,3	5,0	6,0	4,3
I Midt-Norge	Ikke nevnt	97,6	96,5	95,4	99,1
	Nevnt	2,4	3,5	4,6	,9
På Vestlandet	Ikke nevnt	99,2	99,2	98,9	99,3
	Nevnt	,8	,8	1,1	,7
På Sørlandet	Ikke nevnt	97,9	99,3	97,8	98,9
	Nevnt	2,1	,7	2,2	1,1
På Østlandet	Ikke nevnt	93,7	92,9	94,1	93,2
	Nevnt	6,3	7,1	5,9	6,8
Bare i nasjonalparker og reservater	Ikke nevnt	86,2	90,7	89,0	87,1
	Nevnt	13,8	9,3	11,0	12,9
Bare i det området som regjeringen har foreslått	Ikke nevnt	88,9	82,9	80,5	93,2
	Nevnt	11,1	17,1	19,5	6,8
Langt unna folk og bebyggelse	Ikke nevnt	95,5	95,1	95,7	97,8
	Nevnt	4,5	4,9	4,3	2,2
Ikke i Norge i det hele tatt	Ikke nevnt	84,9	88,9	95,1	74,5
	Nevnt	15,1	11,1	4,9	25,5
Vet ikke	Ikke nevnt	91,4	89,9	90,0	85,2
	Nevnt	8,6	10,1	10,0	14,8

Tabell 24. Hvor kan du akseptere ulv (bosted i prosent).

		Bosted		
		By (>10 000)	Tettsted (<10 000)	Spredtbygd
Kan akseptere ulv i større skogområder med god avstand til bebodde områder i eget fylke	Ikke nevnt	30,6	33,5	45,5
	Nevnt	69,4	66,5	54,7
Kan akseptere ulv i områder med mest skog, og med noe spredt bebyggelse i eget fylke	Ikke nevnt	60,0	57,3	69,7
	Nevnt	40,0	42,7	30,3
Kan akseptere ulv innenfor tettere bebodde områder i eget fylke	Ikke nevnt	99,8	100,0	99,6
	Nevnt	0,2	0,0	0,4
Kan akseptere ulv alle steder i eget fylke	Ikke nevnt	87,9	90,1	92,3
	Nevnt	12,1	9,9	7,7
Kan ikke akseptere ulv noen steder i eget fylke	Ikke nevnt	85,1	77,5	63,5
	Nevnt	14,9	22,5	36,5

Tabell 25. *Hvor kan du akseptere ulv (kjønn og alder i prosent).*

		Alder			
		18-29 år	30-49 år	50-64 år	65 år +
Kan akseptere ulv i større skogområder med god avstand til bebodde områder i eget fylke	Ikke nevnt	24,0	27,3	42,3	58,2
	Nevnt	76,0	72,7	57,7	41,8
Kan akseptere ulv i områder med mest skog, og med noe spredt bebyggelse i eget fylke	Ikke nevnt	51,6	54,8	66,1	83,6
	Nevnt	48,4	45,2	33,9	6,4
Kan akseptere ulv innenfor tettere bebodde områder i eget fylke	Ikke nevnt	100,0	100,0	99,6	99,5
	Nevnt	0,0	0,0	0,4	0,5
Kan akseptere ulv alle steder i eget fylke	Ikke nevnt	88,0	87,8	88,6	97,3
	Nevnt	12,0	12,2	11,4	2,7
Kan ikke akseptere ulv noen steder i eget fylke	Ikke nevnt	92,8	85,7	72,7	45,0
	Nevnt	7,2	14,3	27,3	55,0

Tabell 26. *I hvilken avstand fra bolig kan du akseptere etablering av ulv (kjønn, alder og bosted i prosent).*

	Mer enn 10 km	2-10 km	Mindre enn 2 km fra huset	Nei, kan ikke akseptere	Vet ikke
N	28,0	12,8	11,1	33,0	15,1
Mann	28,1 %	14,8 %	15,3 %	26,6 %	15,2
Kvinne	27,7 %	11,0 %	7,2 %	39,0 %	15,1
18-29	39,9 %	13,4 %	12,7 %	20,3 %	13,8
30-49	28,8 %	17,6 %	12,9 %	23,1 %	17,8
50-64	24,0 %	9,8 %	11,0 %	39,0 %	16,3
65+	13,4 %	3,2 %	4,8 %	69,5 %	9,1
By (>10 000)	32,2 %	15,0 %	12,8 %	24,6 %	15,4
Tettsted (<10 000)	28,0 %	10,9 %	9,7 %	35,3 %	16,2
Spredtbygd	17,9 %	11,1 %	9,4 %	48,7 %	12,8

Tabell 27. *Viktigheten av truede og sårbare arter (i prosent).*

	Helt enig	Delvis enig	Helt uenig	Vet ikke
N	75,9	19,3	3,7	1,0
By (>10 000)	82,9 %	13,6 %	2,9 %	,5
Tettsted (<10 000)	73,3 %	21,2 %	4,3 %	1,2
Spredtbygd	64,4 %	29,2 %	4,7 %	1,7
18 - 29	85,1 %	14,5 %		,4
30 - 49	82,9 %	14,7 %	2,2 %	,2
50 - 64	75,9 %	19,6 %	3,7 %	,8
65+	44,4 %	38,1 %	12,7 %	4,8
Folke/ungdom/realskole	55,3 %	32,5 %	9,1 %	3,0
Vdg. allmennfag	81,3 %	15,8 %	1,4 %	1,4
Vdg. yrkesfag	67,8 %	25,2 %	5,9 %	1,0
Universitet/høgskole	84,3 %	13,8 %	1,7 %	,2